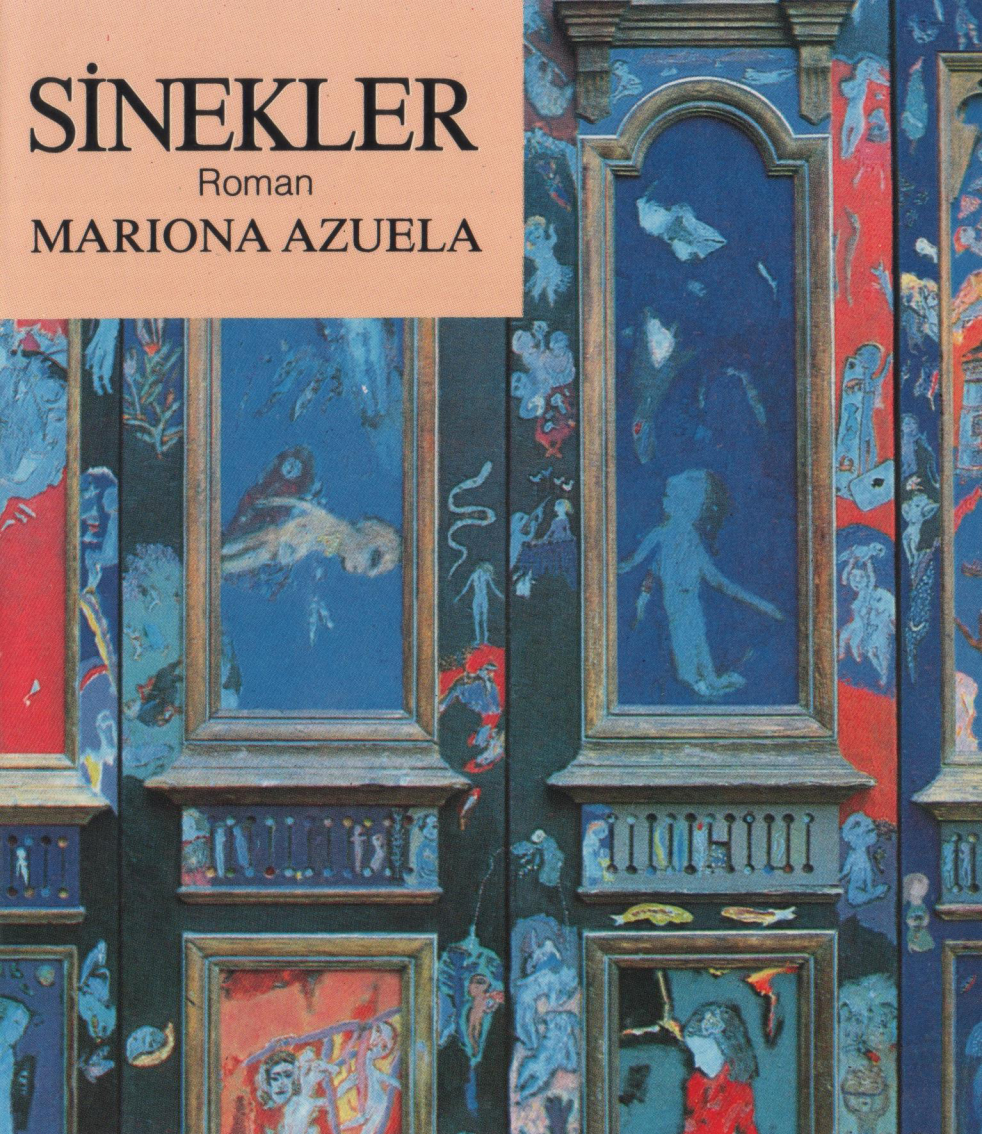
SİNEKLER

Roman

MARIONA AZUELA



SARMAL YAYINEVİ
Anlatı 2

Yazarı: Mariano Azuela
Çeviri: Sevil Güner
Kapak: Zehra Şenoğuz
Birinci Baskı: Kasım 1991

Dizgi: Sarmal Dizgievi - 522 45 78
Baskı - Cilt: Hünkâr Matbaası 565 25 38

SARMAL YAYINEVİ
Baş Muhasip Sok. Talas Han. 16/6
Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 522 45 78

MARIANO AZUELA

SİNEKLER



Sinekler romanı 1915' de, iç savaşın son evrelerinde, Mexico City yakınlarındaki bir istasyonda geçmektedir. İstasyon, cepheden gelen ya da cepheye giden yorgun ve perişan askerlerin dışında, politikacılar, büyük ve küçük bürokratlar, generaller ve eski federal ordunun subayları ile dolup taşmaktadır. Meksika devriminin kahramanlarından Villa yenilmiş, General Obregon'un Yagui yerlilerinden oluşturduğu birlikleri bu istasyona doğru ilerlemektedir. İç savaşda vahşet ve ölümle birlikte anılan Yagui adı istasyonda büyük panik yaratmıştır.

PANİK

Gümbürdeyen davulları boruların sesi izledi. Kalabalık açıldı ve askerlere yol verdi. Matilde, yanında duranların gülüşmelerine aldırmaksızın asker sıralarını dirseğiyle itekaka yarıp kendine yol açtı.

–"Anne, kanaryam! Ruben! Rosita! Buradan!"

Ağır bir valiz ile kuş kafesini, soluk soluğa güçlükle taşıyan Marta, Matilde'nin ardısıra gitti. Yolu kapayan bir dizi yük vagonuna kadar yürüdüler. Dağılan askerler vagonların üstüne tırmandılar. Marta, soluksuz ve yorgun valizi bıraktı.

"Ruben'le Rosita nerede?" diye sordu Marta elleriyle işarete ederek.

"Rosita akıllıdır anne. Bulur bizi."

Matilde dudaklarını kafese dayadı.

"Sevgilim! Aşkım! Bana bir öpücük ver."

Küçük yaratık kanatlarını sinirli sinirli kafesin tellerine vuruyordu.

"Matilde, Sinyor Rios orada. Belki o söyleyebilir. Sinyo Ros!"

İncecik bir boyun üstüne tutturulmuş zavallı bir baş, hareket eden yüzler denizinin arasından ortaya çıktı. Marta ve Matilde'ye doğru yürüyen Sinyor Rios onları büyük bir nezaketle selamladı.

"Demek Ruben ve Rosita kayboldular, öyle mi? E, kaybolanlar sadece onlar değil. Biz, hepimiz kaybolduk."

Kalın kaşları iki kıllı siyah tırtıl gibi yukarı kalktı ve birleşti. Matilde'ye yaklaştı.

"Queretaro düştü."

Ama Quererato iki kadının da umurunda değildi. Bir kez daha Ruben ve Rosita'yi sordular. Kafasını toplamak için büyük bir çaba harcayan Rios kaşlarını çattı. Yüzündeki tüm çizgiler derinleşti. Burnunu buruşturdu ve iki kez sümkürdü.

"Evet, Carranzista'lar başkentin on mil içindeler. Kaybolduk, ümitsizce kaybolduk."

"Tanrım çocuklarım nerede?" diye bağırdı Marta, etrafa merakla bakınarak.

"Sinyor Rios kaybolduğumuzu söylüyor." diye mırıldandı etraftakiler.

Söylenti geride soluk yüzler ve sarkık çeneler bırakarak uçtu gitti. Sinyor Rios sürekli düşük duran pantolonunu çekti, iki kez daha sümkürdü ve kaçmaya çalıştı.

"Derhal valiyi görmeliyim."

Marta ellerini oğuşturdu.

"Ne yapacağız?"

"Ruben'le Rosita'yı mı soruyordunuz? Az önce onları şu trenin sonunda bir askerle gördüm."

"A evet, General Malacara ile olmalılar! Ah, Moralitos ne kadar iyisin! Nasıl teşekkür edeceğimizi bilemiyoruz. Gel anne, kanaryayı bana ver, sen valizi taşı. Hadi."

"Eğer hemen valiyi görmem gerekmeseydi sizinle gelmekten büyük mutluluk duyardım." dedi Moralitos yapmacıklık. Gözlerini devirerek "Kaybolduk." dedi Marta'ya acıklı acıklı.

Marta ve Matilde trenlerin ard arda sıralandığı yere kadar uzanan yolu izlediler. Orada durdular ve Matilde kafesi gözlerine doğru kaldırdı.

"Sevgilim! Meleğim! Bana bir öpücük ver."

Fakat kirli ve yorgun kanarya yem kabının arkasına büzüştü. Boncuğa benzer küçük gözlerini Matilde'ye dikti, ama onun boyalı dudaklarını reddetti.

Bir anlık kararsızlıktan sonra Matilde ve Marta yolu geçip tahta parmaklıklarla çevrili büyük demiryolu ağına ulaştılar. İç içe geçmiş ray yumakları kazıklar arasında parlıyordu. İnsanlarla dolup taşan bir sürü tren, istasyon binası ile sundurmanın yanında durmaktaydı. Düdükler boğalar gibi bağırarak, ya da deliler gibi haykırarak durmaksızın çalıyordu.

Marta'nın incecik boynunda düğümlenmiş bir şalla çevrili yüzü terden boncuk boncuktu. Valizi bıraktı.

"Şimdi ne yapıyoruz Matilde? Kulaklarım uğulduyor, başım dönüyor."

Kendini yerdeki valizin üstüne attı Marta, yorgun bakışı yoğunlaşan kalabalıkta kayboldu. Bir gelincik gibi kıpkırmızı olmuş Matilde bile sallanmaya başlamıştı.

"Anne! Matilde! Buradayız!"

Marta ve Matilde uzaktan gelen haykırışa doğru umutsuzca baktılar.

"Matilde! Burada, hastahane vagonundayız."

"Görüyorum onları anne. Gel. Valizi getir. Rosita orada, kapıdan bakıyor."

Fakat hastahane vagonuna girmek kolay değildi. Yolu hâki şapkası üzerinde beyaz bant bulunan bir adam kapamış onlara ters ters bakıyordu.

"Doktor, bunlar annem ve kardeşim Matilde." diye açıkladı Rosita.

"Bu yolcu vagonu değil genç bayan."

"Ama doktor, öteki vagonlarda iğne atsanız yere düşmüyor. Bir bakın!"

Rosita ısrar ediyordu ama doktor sessizdi.

"Hemen aşağı gel Rosita! Aşağı gel Ruben!" dedi Matilde gururlu. "General Malacara bize bir yer bulur."

"Ama bizi buruya getiren zaten o." dedi Ruben. "Atlayın."

Ve sözünü bitirir bitirmez vagonun en dibindeki seyyar hastanesinde ışıldayan aletleriyle ilaç şişelerine yöneldi.

"Gerçekten generali gördün mü Matilde?" diye fısıldadı Ruben.

"Tabii ki hayır!" diye cevap verdi Matilde gülümseyerek. "Onu sihirli değneğimiz olarak kullanıyorum."

"Kahrolası cerrahlar!" diye öfkeyle söylendi Ruben, elindeki değneği yere vurarak.

Bu konuşmayı uzun ve korku verici bir sessizlik izledi. İçlerinde bir tek Rosita olayları serinkanlılıkla karşılıyordu. Pencereden dışarı baktı. Genç yüzü ve derli toplu giyimi çevredeki ihmal ve düzünsizlikle hoş bir tezat oluşturuyordu. Sabah, lekesiz gökyüzü altında muhteşemdi. Ilık bahar yeşilliği beyaz avlular üzerinden uzanıyor ve kırmızı kiremitle noktalanmış geniş vadiyi örtüyordu. Rosita mutluydu. Tatlı, berrak sesiyle "Mari, Mari"yi söylemeye başladı.

Aşağıdaki kalabalık devrilmiş arı kovanları gibi vızıldıyor, ipek böceği sürüleri gibi kaynaşıyordu, İnsanlar tozlara düşüyor, vagonların içine tepelerine, platformlara yığılıyor, kömür vagonlarının kenarlarından kirli kafalarını uzatıyor, mazot ve su tanklarına tutunuyorlardı. Marta tekrar tekrar çocuklarını saydı. Rahatlamıştı. İçini çekerek.

"Bir, iki, üç! Evet, Tanrı'ya şükür, hepsi burada."

Tanrı'ya şükretmekten hiç yorulmazdı Marta, fakat Moralitos'un acıklı bakışlarını ve Sinyor Rios'un üzüntüsünü hatırlayınca neşesi birden kedere dönüştü. Çocuklarını yanına çağırdı.

"Saçma, anne." dedi Ruben. "Sinyor Rios korkağın tekidir."

"Fakat Moralitos dedi ki..."

"General Malacara bana garanti verdi." dedi Rosita ciddiyet-

le. "Bir hafta içinde bizi evimize sağ salim göndereceğini söylerken kendinden gayet emindi."

"Bu bizim için bir haftalık tatil oldu. Ayrıca davaya bağlılığımızdan ötürü de kesin bir terfi demektir." dedi Ruben elindeki sopayı kamçı gibi tutarak.

Bu iyimserliği paylaşmayı yadsıyan Marta.

"İçimden bir ses tehlikede olduğumuzu söylüyor çocuklar. Ruben, doktorun olup bitenlerden haberi olmalı. Git, sor ona."

"Ben mi? O maymunla mı konuşacağım?"

"O zaman sen konuş Matilde."

Matilde kibirli göğsünü gururla şişirdi.

Rosita vagonun sonuna, dokturun şişelere etiket yapıştırdığı yere doğru baktı. Yavaşça yaklaştı ona. Adımları yumuşak ve uyumluydu. Düzgün vücudu sallanıyordu. Dar etekliği kalçalarının hakkını veriyordu.

"Doktor, tehlikede değiliz, değil mi?"

Başını kaldıran doktor ters ters baktı Rosita'ya. Şişeyi etiketlemeyi tamamladı ve onlara doğru yürümeye başladı. "Bir sakıncası yoksa söyler misiniz, hangi şeytan kaçtığımızı soktu aklınıza?" dedi doktor. İstasyondaki paniğin yarattığı karmaşaya hayretle bakarken. Görünürde tek bir boş alan yoktu. Demir basamaklarda ayak basacak yer bulabilen mutlu oluyordu. Siviller öylesine çoktu ki kirli hâkinin ölü rengi kaynaşan siyah cuhalar arasında yitmişti. Asker bölüklerinin varlığı, şekilsiz baş yığınları üstünde ara sıra parlayan tüfek namlularından belli oluyordu ancak.

Son gelenler ürkmüş arılar gibi birlikte koşuşturuyorlardı. Evlerine dönemeyecek kadar korkmuş olanlar, bir iki evlik yerleşim alanlarına, köylere ve dağ eteklerinden derelere giden yollara, patikalara yöneliyorlardı.

Rosita, tam doktorun sorusunu yanıtlarken Matilde onu sertçe durdurdu.

"Doktorun burada yaşamadığı açıkça görülüyor. Biz, burada, başkentte 'Carranzista'lar geliyor' dendiğinde neden korktuğu-

muzu çok iyi biliriz. O Yaqui şeytanlarının neler yapabileceğini biliriz. Bizim en iyi insanlarımızdan bazıları federalleri yendikleri için onları kutladıklarında ne dediklerini biliyor musunuz siz doktor? Onlardan öylesine nefret ediyorum ki sakin konuşamıyorum. Evet, cevabı mezarlıklarda aramayın, çünkü ölüler konuşamaz. Hah en seçkin evlerimizi kışialara, okullarımızı meyhanelere çevirdiler. Atlarını başpiskoposun sarayına bağladılar ve kiliselerimizi de domuz ağılı olarak kullandılar."

"Ve doktor," diye devam etti Marta gözyaşlarıyla, "kutsal katedrali bile doğumevi yaptılar."

"Bu da askerlerin sağlık alanında gözardı edilemez bir ilerleme kaydettiğini göstermektedir." dedi az önce vagona binen biri. Şapkasında binbaşı yıldızı taşıyordu. Gözleri parlak, sakalı beyazdı, dudaklarında alaycı bir kıvrım vardı.

"Ve hatta," diye karşılık verdi Matilde kızgınca, "katedraldeki piskopos ve başpiskopos mezarları da sağlık nedenleriyle saldırıya uğrayıp, kaldırıldı."

"Aman canım," diye araya girdi Ruben; her zaman subayların ne düşündüğünü sezmeye çalışır ve her fırsatta onlara uyarı sağlamaya çabalardı. "İhtilal ihtilaldir, derler."

Rosita oralı değildi, bir dans müziği mırıldanarak vagonun kapısına gitti. Beyaz boynu ve dolgun göğüsleri müziğin ritmiyle ka hafifden titreşiyordu.

"Devlet hizmetinde misiniz?" diye sordu Binbaşı; bir sıra çekti ve oturmaları için yer gösterdi.

"Hizmetin içinde doğmuşuz demek doğru olur." diye cevap verdi Marta. "Kocam İmparator Maximilian devrinden ta Don Panchito Madero devrine kadar Milli Saray'da kapıcıydı. Ölene kadar da orada çalıştı."

Sesi birden gözyaşı selinden boğulduğundan, sustu Marta.

"Yoksul ama saygın bir ailedeniz." diye ekledi Matilde.

"Culiacan'lı Reyas–Téllez'lerden olduğumuzu biliyor musunuz?" diye atıldı Marta birden bir ilkbahar gökyüzü kadar sakin.

"Daha onbeş yaşındayken," dedi Matilde anıların etkisiyle

gözleri yarı kapalı, "halk kütüphanesinde çalıştım. Rosita da Dış İşleri Bakanlığında steno olarak iş bulduğunda hala kısacık elbileseler giyiyordu. Ruben Öğretmen okulunda çalışıyor..... Sevgilim! Meleğim! Seni küçük güzel şey! Seni şımarık bebek!"

Kanarya, kafesinin içinde cıvıldayarak sekiyordu. Matilde'nin uzattığı dudaklara dokundurdu gagasını.

Marta katedralin yağma edilişinin acıklı öyküsünü anlattı: Papaz cüppeleri, beyaz cüppeler, piskoposların ipek atkıları, pelerinler ve süsler kırık sandalyelerin, boş rafların ve döşemenin üstünde dağ gibi yığılmıştı. Ve vahşi parmaklar altın kordunu liğme liğme ediyor, o güzelim işli kumaşları paralıyordu.

Rosita kapının demir koluna yaslanmıştı. Bir terslik olduğunu anlayan Matilde onun yanına gitti. Rosita kaşları çatık, gözlerini kalabalıkta bir noktaya dikmişti. Matilde onun bakışını izledi.

"Gerçekten de generale benziyor." dedi kendi kendine.

Generalin arkası dönüktü, fakat geniş omuzları, köşeli başı, ağır hareketleri ve şapkasının kenarından taşan gri saçları kuşkuya yer bırakmıyordu.

"O mu?" diye fısıldadı Rosita'nın kulağına.

"Gayet tabii. Başka kim bu kadar utanmaz olabilir?"

Matilde, generalle birlikte arsız arsız sırıtan iki genç kadını gördü. Bayağı tavırları ve zevksiz süsleri bunları Durango, ya da Chihuahua dağlarından askerlerin getirdiği basit kızlar olduğunu gösteriyordu. Matilde güldü ve Rosita'nın alev alev yanan yanağını okşadı.

"Katedralin kutsal kapları ne kadar eder demişti peder Espinosa?" diye sordu Marta.

"Ooo, sadece bir tek kadeh bile servet eder. İçi değerli taşlarla bezenmiş som altın!"

"Altın! *Voilâ l ennemi!*" diye mırıldandı Binbaşı kendi kendine.

Binbaşının aklından geçenleri yakalayabileceğini düşünen

Ruben.

"Carranzista bayrağında" diye söze başladı "Karşı devrime ölüm yazıyor. Eee, carranzinta'larca altın ve karşı devrim eşanlamlı olduğuna göre..."

"Duvardaki altına dayanamazlar," diye araya girdi Matilde," "ve bu yüzden doyuma çalarak ulaşıyorlar. Altını ceplerine koyarak karşı devrime son veriyorlar."

"Ne yapalım, az önce kardeşinin dediği gibi ihtilal ihtilaldir."

"Evet Binbaşı, fakat ihtilal başkadır, eşkiyalık başka. Sizler, örneğin ihtilalcisiniz, eşkiya değil."

"Bunu nasıl karar verdiniz?" diye sordu doktor kızı küçümsiyerek.

"Çok kolay. İyi insanlar uzaktan bile tanınır."

Marta ve Matilde birbirleriyle yarışırcasına doktorla binbaşıyı öylesine övgü yağmuruna tuttular ki her iki subayda bu tavır karşısında şaşırıp kaldı.

"İhtilali düşünen kafalar hazırlar," diye mırıldandı binbaşı dalgınca, "eşkiyalar uygular. Şu anda hiç kimse 'Kesin olarak, şu ihtilalci ve şu eşkiya' diyemez. Bunu belirlemek belki yarın daha kolay olacaktır.

"Saçma," diye atıldı doktor, "Basit bir aritmatik problemi bu Şimdiki falanca adlı bir kahramanın x olan esdeğerini nasıl hesaplıyacağız. Önce ihtilalden önce x'in sıfır pezo olduğunu kabul edelim ve falanca çalma dışında tek tek kuruş elde edemesin. Bu durum da şu sonuca varırız: x=eşkiyalık.

"K.G.B.. (Kanıtlanmas Gereken Buydu " diye ekledi Ruben, doktorun espirisi kahkaha tufanına dönüşürken.

ÇOK YAŞA VALİ

Kalabalık heyecanla kımıldandı. Bir lokomotif iki kez düdük çaldı. Bir zil sesinin ardından vagonları bağlayan kollar çatırdadı, sundurmanın altındaki tren meraklı başlar denizini yarıp geçti ve yolun dörtbir yanını kaplayan sayısız vagonlar arasında bir iskambil kağıdı gibi kayboldu. İnsanlarla dolu vagonlar, kırık dökük vagonlar, yeni temizlenmiş geniş beyaz tahtalarla yamanmış vagonlar, parlak çelik zırh kaplı lokomotifler..... Emniyet vanaları kulakları sağır edercesine tıslamaktaydı.

Matilde, dimdik ve kibirli, Rosita'ya yaklaştı.

"Senin generale ne oldu bakalım?"

Rosita birbiri ardına sövüp saydı ama gözleri yalanlıyordu sözlerini.

"Bu işler hep böyledir." dedi Matilde. "Sen birini çukurdan çıkardığını sanırsın, ama aslında bütün yaptığın kendini o çukurun dibine sürüklemektir."

Rosita'nın sivri topukları döşemeyi döverken Matilde de düşünceli düşünceli dudaklarını ısırıyordu.

"Seni gördüğüne emin misin?" diye sordu kardeşine.

"Bu neyi değiştirir ki?"

"Seni görmediyse, ortada hakaret falan da yok demektir."

Rosita kardeşine boş boş baktı.

"Bir kez daha düşün ve aklını başına topla." dedi Matilde.

"Onun yaptıklarına nasıl özür bulabiliyorsunuz aklım almıyor."

"Bana şunu söyle Rosita: seni gördü mü, görmedi mi?"

"Doğruyu söylemek gerekirse, tam olarak bilmiyorum. Dosdoğru vagona geliyorlardı ve ben okadar sinirlendim ki sırtımı döndüm. Tekrar baktığımda gitmişlerdi."

"Ve tabii, bu da, generalin davranışlarının tam bir beyefendiye uymadığını gösterir, öyle mi! Biraz mantıklı ol çocuk! Seni gördüğünü ve seni utandırmamak için uzaklaştığını anlamıyor musun? Daha ne istiyorsun?"

"Ama bu onu haklı çıkarır mı, yani şeylerle gösteriş yapmasını..... o kadınlarla, herkesin önünde."

"Ama Rosita, o bir *general*!"

Matilde'nin yürüttüğü bu güçlü mantık, sonunda generalin adını temize çıkarmaya yetmişti.

Uzaktaki boru takımı şeref marşını çalıyordu. Alkış sesleri bağrışmalar arasında boğuldu.

"Vali! Vali!"

Kalabalık kendiliğinden yol açılarak yol verdi.

Aralarına tek tük asker karışmış olan sıkıca kenetlenmiş siviller kitlesi ufku karartıyordu. Asker gölgeleri, uzanan boyunlar, hayran yüzler, kalın bıyıksız dudaklarıyla tembelce gülümseyen güçlü bir başın etrafını sardı.

Matilde içinin çoşkuyla kabardığını hissetti. Kortej geçerken halkın heyecanı alkışlarda patladı. Matilde, vali tam karşısına gelene kadar hastahane vazgonunun kapısında bekledi.

"Vali bey!" diye bağırdı çınlayan sesiyle, "Siz, tıpkı Peder

Cuauhtemoc'umuza benziyorsunuz. Sizde soylu Aztek ırkının ruhu var. Çok yaşa Meksika! Çok yaşa Vali!"

Dalkavuklar şaşkın bir hayranlıkla bakakaldılar.

"Bravo! Çok güzel! İyi lâf doğrusu! Aynen öyle! Bravo! Harika!" Valinin iyilik dolu bakışını bekleyen meraklı başlar uzandı, ama onun ruhsuz gülümsemesi değişmedi bile. Yalnızca başını hafifçe yukarıya kaldırıp

"Kim bu kız?" dedi.

Hastane, vagounun boş olduğunu fark eden geç gelen grublardan biri doktorun karşı koymasına fırsat tanımadan vagona tırmanıp içine doluşu verdiler. Öfkeyle kollarını kavuşturan doktor dişlerine gıcırdatıyordu. Binbaşının suratını alaylı bir gülüş kaplamıştı. Küçük devlet memurları arasında birbirlerini tanıyanlar selamlaşıp sarıldılar. Moralitos adındaki kısa boylu, şişman, ince bacaklı, kıpır kıpır garip bir adam büyükannem dediği ufak tefek yaşlı bir kadına yer bulmak için etrafına bakınmaktaydı. Kadını yerleştirdikten sonra iri iri açtığı gözleriyle Matilde'yi aramaya koyuldu. Ona ulaşabilmek telaşıyla herkesin üstüne basıyordu.

"Matilde, harikasın! Gönülden kutluyorum seni. Harika! Olağanüstü!

Moralitos aileyi tek tek kutladı. Yerinde duramıyordu.

"Ne zeka! Ne akıl! Matilde'nin ki büyük bir başarı değil mi, beyler?"

Moralitos sözlerinin alkışlarla onaylanacağından emin arkasındaki kalabalığa döndü. Ama sımsıkı gerilmiş bir keman yayı gibi tın tın öten doktorun sözleri karşısında donup kaldı.

"Genç bayanı överken kendi açınızdan haklı olabilirsiniz. Bu *sizin* sorununuz."

Moralitos beklemediği bu sözler karşısında maskeye benzeyen suratını şaşkınlıkla buruşturdu.

"Haklı olmadığınız yan ise" diye konuşmasını sürdürdü dok-

tor, "valinin sizi beğenmesi! Ne de ihlilafcı ya?... Size gülümsediğinde hemen hemen devlete ihanet suçunu işlemekteydiniz"

Memurlar dirsekleriyle birbirlerini dürttüler.

"Of, bu iğrenç hayvanların çıkardıkları güzel koku zehir dolu binbaşı."

"Ama doktor, "diye karşı çıktı Moralitos, "biz içteniz! Devlete sadığız ve davaya bağlılığımızı kanıtlamak için buradayız, ucunda ölüm olsa bile."

Doktor ona bir göz attı ve sırtını döndü.

"Bu onların suçu değil." dedi Binbaşı'ya. "Onlar sadece olmaları gerektiği gibiler. En ilkel bedensel gereksinimleri karşılandığı sürece işler iyidir. Bunun için her türlü işkenyeyi çekmeye razıdırlar. Anlıyor musunuz binbaşı?"

Elleriyle karnımı sıvazlayan doktor. "Fikirleri, düşünceleri, duyguları, her şeyleri midelerince yönlendirilir. Bu yüzden onları suçlayamayız. Fakat işin üzücü ve acıklı yanı sonunda böylesine pisliğin içine düşmek için bu kadar çok kan dökmüş olmamız."

Moralitos gözlerini açtı ve titredi.

"Şu disipline ne dersiniz, Siniyor Rios? Vali hakkında ne dediğini duydunuz mu?"

Korkmuş dinleyiciler doktorun hükümetin yetkili bir kişisine hakaret ettiğini mırıldandılar ama kimse homurdanmanın ve baş sallamanın dışında bir tepki göstermeye cesaret edemedi.

Lokomotif iki uzun ve tehdit dolu homurtu çıkardı. Kalabalık kıpırdandı. Yolcular başlarını pencerelerden çıkardı ve arkadaşlarını aradı. Mendiller sallandı. Eller...beyaz, kahverengi, ince, kaba nasırlı eller selam için havaya kalktı. Bazıları tutuşabildi. Kederli yüzler ve kançanağı gözler belki de son defa birbirleriyle buluştular.

Siyah alpaka ve beyaz yelken bezinden yapılmış giysisiyle son derece şık görünen Moralitos, sanki tek yolcu kendisiymişcesine, vagonun kapısındaki yerini aldı. Kendini bir kahraman gibi hissediyordu. Askeri trenlerden ilki, valinin treni, şiddetle

sarsıldı. General Malacara ve yanındaki iki süslü kadın telaşla hastahane vagonundaki yerlerini alırken tren hareket etti.

Matilde ve Rosita hayretle bakıştılar. Matilde dondu kaldı. Rosita kıpkırmızı oldu. Ama Ruben, generalin yardımına koştu; kadınlara elini uzattı ve vagona binmelerine içtenlikle yardımcı oldu.

"Teşekkür ederim. Teşekkür ederim. Aslan delikanlı! Her zaman ki gibi yine kibarsın" dedi general, Ruben'in omzunu okşayarak.

GECE KUŞLARI

Boğuk haykırışlar ve delice kahkahalarla bitti şarkılar. Sarhoş subaylar ve öğrenciler generalin berbat giyinmiş, kıkırdayıp cilveler yapan kızlarıyla oynaştılar. Gece yarısına doğru da tükenip kaldılar. Konuşmaları tutarsız ve anlamsız oldu ve sonra uyuşukluğun yaklaştığını haber veren homurtu, hıçkırık ve ağlamaklı seslere dönüştü. Yorgunluğun ve alkolün karşısında yenik düşün bedenler sere serpe yerlere yayıldılar. Çevreyi sarıveren derin ve yoğun sessizliği birtek kırlar arasında ağır ağır yol alan lokomotifin yorgun solukları bozmaktaydı. Yıldızların hafif ışığının oluşturduğu firavun zincirine benzer kümeler içinde zaman zaman görülebilen gökyüzü, rayların çeliğinde yansıyordu. Kıvılcım seli karanlıkta parladı ve kuru otların sağında solunda küçük yangınlar çıkardı.

Sinyor Rios gözlerini kapatamıyordu; çünkü her an bir saldırıya uğrayabilecekleri kanısındaydı. Bakışlarını karanlık vadiye

çevirmişti. Birden boğazı düğümlendi. Yolun sağında kuşkulu şekiller gördüğünü sandı. Aman Tanrım! Carranzista'lar! Bağırmaya çalıştı ama sesi çıkmıyordu. Hem ne yararı vardı ki?... Askerlerin hepsi kör kütük sarhoştu.Sonunda acılarından sıyrılıp cesaretini toplayarak bir kurunutunun kurbanı da olabileceğini düşündü. Yirmi sekiz saatten beri ağzına lokma koymamıştı. Zaten öylesine sinirli biriydi ki!... Gözlerini oğuşturdu ve çevreyi daha dikkatlice süzdü. İşte bak! Orada!... Yerden bir gölge kalktı birden, dev gibi büyüdü, hızla toparlandı ve gözden kayboldu. Sonra bir tane daha, bir tane daha, bir tane daha...

Dan, dan, dan! Silah sesleri mi? Sırtından aşağıya soğuk ter boşandı. Vagonun kenarına çarpan mermiyi kesinlikle duymuştu. Tak, tak, tak! Tanrım! Bütün alay onlara ateş ediyordu. Dizlerinin bağı çözülmüştü. Bacakları öylesine titriyordu ki bir yere dayanması gerekti. Lokomotifden çıkan kıvılcımların yol açtığı küçük çayır yangınının kırmızı alevi, Sinyor Rios'u yaşama geri döndürdü. Kuşkulu şekiller telgraf direklerine yansıyordu. Onu korkutan kurşun seslerinin vagonun üstündeki kalabalığın topuklarından geldiğini anladı böylece. Zayıf gölgelerin geçişi öylesine uyumlu, öylesine tekdüze ve sonsuzdu ki içine huzur doldu ve uyku tutmayan gözleri ağırlaşıp kapanmaya başladı.

Sinyor Rios, sıcak şöminesinden bu kadar uzaklaşmış olabileceğine bir türlü inanamıyordu. Yarı kapalı gözlerinin önünden a yaşadığı şehrin beyaz ve aydınlık sokakları, banliyödeki küçük evi, bahçesi, bahçedeki bir dolu ağaç, çevrede cıvıldaşarak öten kuşlar ve huzur dolu sessizlik geçiyordu gözlerinin önünden. Bahçe kapısından içeri girdi. Düzgün kumun üstünde alev dilimleri gibi bir sağa bir sola giden küçük kırmızı balıkların bulunduğu mavi bir havuz vardı bahçede. Çalışma odasının kapısı açıktı. Rüzgar ormana bakan büyük pencereden içeri okaliptüslerin keskin kokusunu taşıyordu.

Sinyor Rios başını salladı, boynu gevşedi ve komşusunun dizlerine düştü. Bir kez daha yumuşak döşeğin ve temiz keten çarşafların mutluluğunu hissetti. Düşünde yük treniyle başkent-

ten kaçışının feci bir karabasan olduğunu görüyordu.

Dönen tekerleklerin çıkardığı ses kırların sessizliğinde yankılanda. Yol açıktı. Kırmızı ışıklar yanıp söndü; demiryolu makascısının kulübesi, beyaza boyanmış duvarlar ve istasyonun demir çatısı göründü bir an. Tren uzun aralarla tren kimi önemli yerlerde duruyordu. Üstü başı sarılı sessiz şekiller kımıldamaya başlıyor, trene biniyor ve uyuyan yolcuları ezip geçiyorlardı.

Sinyor Rios irkilerek uyandı; bakışları vahşiydi ve ağzından fırlayıp çıkmasın diye elleriyle kalbini bastırıyordu. Bir saldırı! Yüce Tanrım! Korkuyla çevresine baktı. Borudan çıkan ezgiler kulaklarında çınlıyordu.

Karşısında upuzun, gölge gibi biri oturuyordu. Soluk, tanrısal bir yüz Sinyor Rios'a tatlı tatlı gülümsedi, hem de anlatılamaz bir yumuşaklıkla – bu geniş ve dingin yüzdeki gözler sonsuz iyiliklerle aydınlatılmıştı... Sinyor Rios büyük bir sevinç duydu.

"Siz, kutsal pederimiz Aziz Francis misiniz?" diye sormak geçti aklımdan ama doğal korkaklığı ve devlet memurunda bulunan demir disiplin onu tedbir sınırında tutu.

"Şu beyefendinin horlaması, "diye açıklamaya başladı gölge heyecanlı bir sesle, "Ben de uyuyamadım."

Kızların arasında sırtüstü yatan General Malacara'yı işaret etti gölgeninin uzun parmakları. General'in boynu akordion gibi bir uzayıp, bir kısalıyor ve domuz ağılından çıkan sesler gibi sesler çıkarıyordu. Düşleri yorumlanmış olan Sinyor Rios, dost gölgeye hüzünlü bir gülümsemeyle teşekkür etti.

Tavanda sarkan ve vagonun içini hafifçe aydınlatan gaz lambası, göz kırptı ve söndü.Sinyor Rios ve yabancı arasında ruhsal bir iletişim kurulmuştu hemen:, karşılıklı bir sevgi dalgası..... Gereksiz ön sözlerden vazgeçip içini çekti Rios.

"İşimiz bitik, değil mi?"

"Öyle görünüyor." diye onayladı gölge baygın bir sesle.

Umutsuzca iç geçirdi Sinyor Rios.

"İşler o kadar da kötü değil Sinyor Rios. "dedi tanıdık bir ses.

"Aha Moralitos, sen de mi?"

"Fazla önemli olamayan savaş olayları." diye ekledi bir başka ses uzaktan,

Deliksiz uyuyor görünen bir çok kişinin kendi gibi uyanık olduğunu gören Sinyor Rios rahatlamıştı.

Generalin başı çektiği horlayanlar korosunun böldüğü yeni bir sessizlik... Ara sıra derin ve acıklı içi çekişler Sinyor Rios'un dudaklarından kaçıyordu.

"Çocuğunuz var mı, Sinyor Rios?"

Sinyor Rios vasiyetini yazdırıyormuşcasına cevap verdi: "Donciano Rios. Yaş kırk. Evli, iki çocuklu. Azı dişi çıktığından beri devlet memuru. Kayıtlar; adalet mekanizmasında stajyer olarak işe başladığım andan, şimdiki işim savcılığa kadar lekesiz. İşim?... Daktilo gibi. Biraz temizlik ve onarımla ve ara sıra da yağlamakla sonsuza dek çalışır ve doyum sağlar. Önemli nitelikler! davadan dönme,sonsuz bir ahlaksal esneklik, kişilikten tam olarak yoksunluk. Kısaca ideal bir halk hizmetkarı."

Yeni arkadaşının arzularının, düşüncelerinin, duygularının garip çekiciliğiyle büyülenmişti gölge.

"Acaba rastlantıyla," diye söze başladı, "Büyük Başkanımızın unutulmaz döneminde hizmet etmiş Erongaricuaro Yüksek Mahkemesi eski reisiyle mi konuşmaktayım?... Öyle mi?... Ben, Rodolfo Bocanegro, bir zamanların başsavcısı ve şimdiki mali işler sorumlusu."

"Ah!" diye bağırdı Sinyor Rios, kollarını açıp arkadaşını karanlıkta ararken, "Bizim General Ruerta döneminde başsavcıydınız. Tanıştığımıza memmun oldum! Ne güzel bir süpriz!"

Çoşkuyla el sıkıştılar ve birbirlerine gönüllerini açtılar.

"İnanması güç değil mi?"

"Doğru."

"Bizi mahvettiler."

"Hemen hemen."

"Anarşi bu, başka bir şey değil."

"Tam anlamıyla."

"Bir sürü eşkiyanın insafına kaldık."

Sözcüklerin anlamları şiddetlendikçe sesleri bir soluk kadar gerçek dışı ve neredeyse anlaşılmaz olana kadar alçaldı.

"Büyük bir devletten Madero'nun acıklı maskaralığına geçişin işkencesini çektiğimizi ve ondan sonra da bir başka güçlü ve dürüst devletten bu vahşete düştüğümüzü düşünmek!"

"Ama yine de Sinyor Rios bundan bir şey öğrendik. Uzun zaman çektiğimiz eziyet ve işkenceden edindiğimiz dayanıklılığı hiç düşünmediniz mi? Sakinliğimizin, bizden daha üstün bir şey tarafından yönetildiğimizi açıkladığı hiç aklınıza gelmedi mi?"

Sinyor Rios o daha üstün bir şeyin kanıtını görmediğini açık yüreklilikle itiraf etti.

"Gerçek şu ki Sinyor Rios, siz ve ben potansiyel güç örnekleriyiz."

"Gerçekten..... oldukça doğru..... Biliyor musunuz hiç aklıma gelmemişti. Bununla beraber," diye devam etti Sinyor Rios sıkılmış yumruğunu havaya kaldırarak, "Carranzista'lar için çalışmaktansa açlıktan *ölmeyi yeğlerim.*"

Don Rodolfo hoşgörüyle gülümsedi.

"Şu beyler biraz acımasız, ya da uygunsuz davrandılar diyelim. Bizim istifa etmemize bile fırsat vermeden..."

"Kesinlikle" diye onayladı Sinyor Rios ateşlice. "Tıpkı bir kediyi kuyruğundan tutup dereye atar gibi dışarı attılar bizi."

"Kötüden daha çok aptallar. Şefleri bile ekonomi politikasının ABC sinden habersiz. İhtilal servet yapmanın bir tür yolu, tıpkı onu korumanın ve layık olduğu büyüme şansını ona vermenin tek yolu hükümet olduğu gibi. Şimdi, birincisi için silah ne denli *gerekliyse*, *ikincisi* için de memur o denli gerekli. Kendi başlarına hükümet kurabileceklerini sanıyorlar, fakat onlar sadece havaya atılmış taşlar, kaçınılmaz olarak tekrar toprağa dönecekler. Oysa bizim avuçlarımıza düşmeli, ya da kendilerini anarşide yoketmeliler."

"Doğtum akıllı sözler söylüyorsunuz."

Gece, sessizlik ve heyecanları onları en açıklanamayacak sırlar içine insafsızca çekti. Öylesine alçak sesle konuşuyorlardı

ki, onları gören ruhlarıyla iletişim kuruyor sanırdı. Sözcükleri anlaşılmayı zorlaştıran bir sisle örtülüydü ; fikirleri pek şekillenmiyordu ama içeriğinde güç sezilen farklılıklar ve ince kıvrımlar vardı. Yaralı taylar gibi duraklıyor, geri çekiliyor, yana sıçrıyorlardı. Bütün o laf kalabalığının içinde birbirlerine verdikleri mesaj aynıydı:

"Asi gruplardan bir tanesi elimize düştü bile. Villa'nın kumandası altındaki eşkiyalar bizi tekrar görevimize çağırıyor. Diğer taraftaki eşkiyalar da aynı şeyi yapıyor."

"Fakat," diye karşı çıktı Sinyor Rios, "Villa çok tehlikeli bir adamdır. Ciğerinin bir çakalınki gibi siyah olduğunu söylerler."

"Olsun, eski federaller Gaucho Mojica'ca daha fazla rahatsız edilmeyecekler. Villa onları halletti. Anlıyor musunuz beni Sinyor Rios?"

"Ona olanlar bu mu? Hayranlık verici! Harikulade! Beni çok mutlu ettiniz Don Rodolfo."

"Onun uyguladığı böylesine şiddetli önlemler acı verici, ama toplumun hakları kutsaldır. Acı tecrübe bize en ünlü devlet adamlarımızın ancak böyle davranışlarla ülkemizi bazı canavarlardan temizleyebildiklerini öğretti.

"Halkın güvenliği ilk görevimizdir, Don Rodolfo. Bir bilseydiniz! Ben sayısız suçlunun ölüm fermanını imzaladım ve dostum, yemin ederim ki, o zaman nabzım şu andan daha yavaş atıyordu. Sadece görevimi yapıyordum, herhangi dürüst bir halk hizmetkarı gibi."

Ya hiç bir şey yemediğinden, ya da sinirlerinin altüst olmasından sonunda yüzünü gözünü şişirecek bir titreme nöbetine tutuldu Sinyor Rios.

"Neden, of Tanrım neden," diye düşündü, "neden ben, Donaciano Rios, iliklerine kadar dürüst bir adam. Ülkeme, evime ve atalarımın inancına bağlı kalmanın ödülü olarak bu kadar işkence çekiyorum?"

Harama el sürmüş dindar biri gibi tepeden tırnağa titremeye başladı. Bu titremeler gücünü yok etti ve gün ağarıncaya kadar sürecek derin bir uykuya yenik düştü.

YENİDEN DOĞUŞ

"Güneş ışıktan mızraklarını vadi ve dağ üzerinde çözerek kuşa, hayvana ve insana hayat verdi."
– Garcilaso de la Vega.

Şafak söktü. Bir fırça darbesiyle doğuda günün en muhteşem elması parladı. Açık kapılardan içeri soğuk bir hava akımı doldu. Uyuyanlardan bir kaçı yerlerine daha bir büzüşürken yakası açılmamış küfürlerle duygularını dile getirdiler. Sinyor Rios, nefes darlığı çeken bir at gibi kuru kuru pofluyarak uyandı. Uzaklardaki çelik yeşili tepeler yavaş yavaş yaklaşıyorlardı. Köyün evleri seçilmeye başlamıştı. Soğuk daha da yoğunlaştı. Uyuyanlar saçları karmakarışık, ayakları uyuşuk yerlerinde doğruldular Kan çanağına dönen gözlerini oğuştururken sıkıntıyla içlerini çektiler.

Güneşin ilk ışıklarının doluştuğu vadi ılık bir altın göle dönüştü. Tepelere yer yer serpiştirilmiş beyaz ve sarı evler Noel oyuncaklarını andırıyordu. Tren meyilde hızını kesti. Artık köy ve telaşla koşuşturan insanlar açıkça görülüyordu. Bir gübre yı-

ğının üstündeki kankırmızı ibikli, parlak tüylü horoz başını kaldırdı, kanatlarını çırptı ve havayı parçalayan tiz bir boru gibi öttü. Şişkin memeli, hepbir ağızdan böğüren inekler ağız ve burunlarını ağılın parmaklığına dayadılar.

Bu görüntü yüzleri aydınlattı ve yorgun gözlere umut ışığı serpiştirdi. Kimse soru sormadı, varsayımda bulunmaya kimse cesaret edemedi, kimse yorum yapmadı. Herkes kendi düşüncesine dalmıştı. Sinyor Rios bile, bütün olup bitenlere karşın, kendi partisinin kazanabileceği ve yakında evine dönebileceği düşüncesine kapılmaya başlamıştı.

Vagondaki son gölgeler dağıldıkça yeni yüzler seçiliyordu. Don Rodolfo kendi şehrinden bir kaç kişiyi gösterdi Sinyor Rios'a: bedeninin her deliğinden yağ fışkıran ve ayaktayken bile horlayan şu şişman beyefendi devlet okulu müdürü ve eski el yazmalarını, hiyerogrifleri okumakta sihirli bir güce sahip olan Sinyor Rubalcaba'ydı. Onun yanındaki beyefendi Don Sinforoso'ydu; Turicato belediye başkanı. O da yağ tulumu gibiydi; kalın bıyıklı ve buldog suratlıydı. Belindeki silah ve bıçak kıyafetini tamamlıyordu. Aşırı boyanmış iki genç kadın bir tür yardımcı güç olarak onlara hizmet veriyorlardı.

"Ve şuradaki genç adam... eski bir federal general mi?" diye sordu Sinyor Rios, parlak tozluklu, iyi dikilmiş gri üniformalı, sert bıyıklı ve silahlı adamın askerce davranışından etkilenmiş.

"Bilmiyorum."

"General değil o." dedi bir yabancı alçak sesle. "Benim kasabam Zamora'dan bir terzi sadece."

"Hani benzemiyor da değil!" diye yorumladı Sinyor Rios.

"Şurada, önde, az önce başını kaldıran soluk yüzlü genç adamı gördünüz mü? İri siyah gözlü, kahverengi bukleli olanı? Büyük geleceği olan bir çocuk o. İhtilal patlak verdiğinde başkentte hukuk öğrencisiydi. Neftali! Neftali! Duyamıyor beni."

Don Rodolfo uyuyan bir kaç kişinin üstünden atladı.

"Neftali, buraya gelmeni ve bir dostumla, Sinyor Rios'la tanışmanı istiyorum."

"Bir işe yarar mı bu adam" diye sordu genç adam üzgünce.

"Hükümette bir çok tanıdığı var."

"Eh, bu durumda..."

Neftali kıza benzer gözlerini kıstı ve düzgün dudaklarını süzdü. Üç zıplayışta Sinyor Rios'un manzaraya dalıp gittiği yere vardılar.

"Sinyor Rios, bu genç en seçkin şairlerimizden. Neftali, Sinyor Rios Erongarico savcısı. Ender bir ruh ve özel arkadaşım."

Neftali bukleli başını hafifçe eğdi ve manikürlü parmaklarını uzattı.

"Neftali şimdi hazırlık okulunda müdür. Büyük başarı ile sürdürüyor bu görevi ve büyüklerinin de beğenisini kazanıyor. En iyi iki dostumun birbirini tanıması mutluluk verici."

Oysa ne Sinyor Rios, ne de Neftali mutlu görünüyorlardı.

Vagonunkarşı ucundaki ilaç dolabının yakınında Marta,çocukları ve doktor kendiliğinden oluşuveren aileleri için kahvaltı hazırlamaktaydılar. Bir şişe ilacın yardımıyla Ruben, Binbaşı ve doktor uyanık kalmayı başarmıştı. Hala konuşuyorlardı. Doktor bir konserve açtı. Matilde tavaya bir yumurta kırdı. Omleti çevirdi ve hâlâ dümdüz, sırtüstü yatan ve horul horul horlayan General Malacara'ya baktı. Güldü ve alayla bir şarkıya başladı.

Ne kadar güzel uykum gelince uyumak
Ve horlamak şarkı söyleyen büyük sanatçı gibi!
Ve yemek ve şişmanlamak!
Ve ne kadarda ayıp
Bunun yeterli olmaması!

"Ne güzel söyledin."

"Oyunculuğun var mı Matilde?" diye sordu binbaşı, "en sevdiğin roller hangileri?"

"Sanatın her dalına bağlıyım. Keman çalarım, şiir yazarım, güldürü yazarım güldürülerde oynarım..."

"Ah, Matilde'nin keman çalışını dinlemeliydiniz". diye heyecanla araya girdi Marta.

"Heygidi günler. Evimizde sürekli resitaller verirdik. Vali bey de resitallerimize gelerek bizi onurlandırırdı."

"Vali İzagurre bize karşı çok iyiydi," diye içini çekti Matilde, "neredeyse bizimle oturuyor gibiydi."

Ruben dudaklarını ısırdı. "Belki farkına varmamışsınızdır, demek üzereydi, "kardeşim Rosita ile vali arasındaki benzerliğin. Bize böyle iyi davranmasına şaşmamak gerek." Fakat Matilde'ye olan sonsuz saygısı onu engelledi.

Matilde anılarıyla titreyerek omleti çevirdi. Bir dilim tereyağlı kızarmış ekmek ve bir fincan kahve verdi doktora ve öyküsüne devam etti.

"Hayatımın en büyük günüydü o! Beyaz tülden bir elbise ve gümüş topuklu saten ayakkabılar giymiştim. Saçlarım göğüslerime ve sırtıma kadar uzanıyordu. Bir omzumun üstüne de Meksike bayrağı atılmıştı gelişigüzel. Sonra bando ulusal marşı çalarken devlet okulundan çocuklar ikişer ikişer içeri girmişler ve ayaklarıma çiçekler koymuşlardı. Ah, nasıl da alkışlamışlardı!"

Aşırıduygusallıkla sessizleşti Matilde. Ruben bu sessizlikten yararlandı.

"Yakalanıp karakola götürüldüğüm gündü o gün. Çocuğun teki 'Bakın şu kızın ne büyük burnu var demişti, ben de onu dümdüz yere sermiştim."

Reyes–Tellez ailesi bakışlarıyla Ruben'i dışladılar.

"Matilde'nin en büyük başarısıydı." diye övündü Marta.

Ve bunun üzerine yaşına göre müthiş bir hafıza sergileyerek, o ünlü 16 Eylül'ün ayrıntılı öyküsünü haftalık bir dergide yazılmışcasına anlattı.

"Sinyorita," dedi doktor ciddiyetle, "alçakgönüllü olmayışımı lütfen bağışlayın ama binbaşıdan orada duran çam kutu içindeki kendi sanat eserlerimden getirmesini isteyeceğim."

Binbaşı çam kutuyu açtı; sosis, et ve benzeri yiyeceklerle eli kolu dolu yanlarına geldi ve gök gürültünüsünü andıran alkışlarla karşılandı.

"Doktor bir dahi!" diye haykırdı Ruben.

"Ama ne doktor! İlk görüşte hakkınızda olumsuzşeylerdüşünmekle ne büyük yanlışlık yaptık."

Herkes büyülenmişti.

Rosita fırtınalı gecenin yüzünde bıraktığı yıkıntıyı onarıp yine eski Rosita olmuştu. Doktor dikkat kesildi. Matilde konuşmalarıyla generali uyandırmaya çalışıyordu.

Reyes–Tellez ailesi ve arkadaşlarının yaptıkları gürültü, pişirdikleri yemeklerin kokusundan daha az kızgınlık yaratmıştı. Şimdiye dek üç kez Turicato belediye başkanı ve son federal ordunun albayı olduğunu söyleyen Don Sinforoso daha fazla kendini tutamadı.

"Ne gürültü bu!"

Sinyor Rios sesini alçaltaması için yalvardı ona. Doktor ile binbaşı sağlık bölüğündendi.

"Ne olur yani?"

"Hiç bir şey. Yalnız onların vagonunda yolculuk yapıyoruz da!... Davaranışları aslında çok iyi sayılmaz ama."

Don Sinforoso bir püro yaktı ve askerlik mesleğinin en can alıcı pasajlarından oluşan bir resitale başladı. Zamora'lı terzi ve öteki üniformalı züppeler onu dinliyorlardı. Don Sinforoso eski federaller tarafından kuşatılmıştı.

Doktor çok sarhoştu. "Federal" sözcüğünü duyunca vurulmuşcasına sıçradı.

"Federaller ha!" Porfirio Diaz'ın şişko sürüleri, şu salak De la Barra ve Huerta eşkiyası kendilerine böyle adlandırıyorlar. Federaller! Gerçek ulusal şanımız, şerefimiz!"

Ruben dişlerini karıştırıyordu. Tükürdü, Matilde'ye baktı korkakça, ve atıldı: "Biz Sinyor Madero'ya hayrandık."

"Rosita," diye ekledi Marta, "zavallı Sinyor Madero için bütün mihrabı çiçeklerle süslemişti."

"Zavallı Sinyor Madero mu? Hangi aptal zavallı Sinyor Madero dedi? Onun kendi zavallılığı"

Bu sözlerin ardından doktor yatağına çöktü ve derin bir uykuya daldı. Ne zaman sağırlaşması gerektiğini çok iyi bilen Don

Sinforoso yeniden sahneye çıktı.

"Biz federallerden sonra," dedi, "dünyanın en cesur askerleri Almanlardır." Ve Batı cephesinden en son gelen bültenler gibi onları övmeyi sürdürdü.

Zamora'lı terzi ve öteki asker beyefendiler Turicato belediye başkanını dinlerken çaresiz kalan Sinyor Rios, iyi dostu Don Rodolfo'ya bir şeyler atıştırıncaya kadar başka birini daha tanıştırmaması için yalvarıyordu.

"Ama Neftali'nin şiirini okumasını istemiyor musunuz?"

Sinyor Rios şu an dünyadaki bütün şiirlere karşı bir tabak fasulyeyi tercih edeceğini dürüstçe itiraf etti. Fakat Don Rodolfo acımasızdı.

"Neftali, bize 'Vahşi Harmoni Gönlümü Kabartıyor'u okusana... Hatırlamıyorum da ne demek? Şöyle başlayan o harika şey: Neftali Sancho de la Garza'dan sevgili kuzeni Blanca yazılmış satırlar."

"Tek kelimesini hatırlamıyorum Don Rodolfo."

"İmkansız! En iyi şiirlerinden biri o."

"Bomboş süslü sözler Sinyor. Bayağılık."

"Sana katılmamamı hoşgör. O satırlarda hayat ve gerçek var."

"Hayat ve gerçeğin sanatla ilgisi yok." diye cevap verdi Neftali gülümseyerek.

"Mısraların uyumlu ve her şeyin ruhun şakıyor."

"Herşeyin ruhunu mu? Epey zamandır hiç bir şeyde ruh falan kalmadı."

Don Rodolfo, Sinyor Rios'un yüzünde kendini cesaretlendirecek birşey aradı ama sadecce simsiyah çatık kaşlarla karşılaştı. Sinyor Rios, genç şaire bir sfenkse bakarcasına bakıyordu.

"Siz ikiniz, dün gece yemek yediniz mi?" diye sordu sertçe.

"10:30'da" dedi Don Rodolfo telaşla. O konuşurken vagonun öteki ucundan bir ses, "Sinyor Rios, bizimle bir şeyler yemek istemez misiniz?" diye bağırdı.

Ve ok gibi fırladı Sinyor Rios.

İHTİLAL KURBANI

General Malacara'nın yanındaki kızlardan biri söyleniyordu:

"Manuela, kalk otur. Buradan Irapuato'yu görebilirsin."

Manuele ağır ağır kımıldadı. Saçma sapan birşeyler homurdandı ve kalkıp oturdu. Hala sarhoştu. Akıp birbirine karışan makyajına yapışmış saçlarını yüzünden itti. Çevresine bir göz atıp ayağa kalktı ve kapıya yöneldi. Şişmiş gözlerini sabahın parlak aydınlığından, siper ettiği elleriyle koruyarak dışarıya baktı. Uzaktaki istasyonun kurşun renkli damlarını hayal meyal seçebiliyordu.

"Söyle Cachucla duman mı bu, yoksa hala uyuyor muyum?"

İki kız güneye doğru boz renkli çalıları göz kamaştırıcı beyaz kırma taşlarla kesen yolun ötesine, Irapuato'nun yeşil koruları üzerinde yükselen gri buluta ilgiyle baktılar. Tren keskin virajı aldı ve bulut birden isli bir kubbe içinde eriyen siyah duman sütünları yığınına dönüştü.

"Villa'nın trenleri bunlar Cachucna!"

"Villa'nın trenleri bunlar Manuela!"

Kızların çığlıklarıyla irkilen Sinyor Rios, yüreğinin ağzına geldiğini dilinin damağının kuruduğunu his etti. Dişleri birbirine vuruyordu. Villa'nın trenleri!... Şimdi herşeyi görebiliyordu, fakat haberi Don Rodolfo'ya nasıl verecekti? Don Rodolfo'nun yeminle söylediği gibi gerçekten de bir potansiyel değiller miydi? Yüksek niteliklerini sınanacağı vakit gelmiş olmalıydı. Sinyor Rios, yoğun duygularına yalnızca derin soluklarıyla ihanet ederek ve düşük pantolununu her zamankinden daha yukarı çekerek Don Rodolfo'ya duyduklarını anlattı.

"Kanaryam! Kanaryam nerede? Merhametli Tanrım. Kanaryamı gören var mı? Sevgilimi ihmal ettiğim için Tanrı'nın bir cezası bu bana. Lütfen beyler kanaryamı görmediniz mi?"

Matilde'nin üzüntüsüne aldıran olmadı. Irapuato'ya yaklaşırken herkes torbasını, valizini toplamakla meşgüldü. Rosita saçlarını düzeltti; ellerinde taşıyacak bir şeyi olmayanlar üstlerinden tozları silkeleyip kendilerine çekidüzen verdiler. İrapuato! Koşunun sonu! Irapuato! Kahvaltı! Ev! Yatak! Çarşaflar! Mutluluk!

Tren istasyondan açıkta durdu ve vagonların tepesine yapışan uyuşuk insanlar aşağı düşmeye başladılar. Yere ayak bastılar, gerindiler ve bazıları çalıların üstünden görünen büyük çiftliğin sarı siperliğine, ötekiler tek sıra halinde istasyona giden tozlu yola doğru dağıldılar.

"Hey çocuk! Tren neden burada duruyor?"

Beyaz pantolonlu, çamurlu çizmeli, omzunda tüfeği olan bir asker Turicatono belediye başkanına aptal aptal baktı ve cevap vermeden yürüdü gitti.

"Sana sordum salak, neden burada duruyor tren?" diye tek-

rarladı Don Sinforoso kibirle.

Asker durdu. Suratı Aztek masklarını çağrıştırıyordu. Boş gözlerle eski federale bakıp;

"Öğrenmek istiyorsunuz değil mi? Ben de aynı duyguyla yanıyorum!"

"Kiminle konuştuğunu biliyor musun beyinsiz?"

"Babamla konuştuğumu sanmıyorum, çünkü benim babam....."

Askeni sövüp sayması karşısında Don Sinforoso kendi küfür dağarcığının askerinkinden kat ve kat zengin olduğunu çevresine kanıtlarken yardımcıları kulaklarını tıkadılar. Kızgınlıkla tabancasını kavradı Don Sinforoso. Moralutos, Sinyor Rios, Don Rodolfo ve Neftali ihtiyatı elden bırakmaksızın ateş hattından çekildiler ve yolcuları ezip geçerek Moralitos'un büyükannesinin yerleştiği köşeye sığındılar

"Ağır ol bakalım." dedi Sinyor Rios sinirlice. "Silahla oyun olmaz."

Bir aksilik çıkabilir kolayca." diye onayladı yaşlı kadın.

"Kaynanam tabanca sapıyla öldü." dedi şakacının biri.

"Göreceğiz bakalım ahmak, bir subayla nasıl konuşulacağı öğretilebilecek mi sana." dedi Don Sinforoso tabancasını çekerek.

Asker yüzündeki ifadeyi değiştirmeden tüfeğinin dipçiğini omzuna kaldırdı. Yardımcılar haykırdı ve kendilerini albayın üstüne attılar. Şişmanlığı kahramanca davranmasını engelleyen öğretmen, Don Sinforoso'nun elini tutmakla yetindi.

"Bela arıyorsunuz albay!"

Sinyor Rubalcaba, albayın parmaklarındaki hafif direnmeyi bir davet olarak kabul etti ve gereken kibarlık ve saygıyla tabancayı elinden aldı.

Öfkeden çılgına dönen Don Sinforosoyu terzi ve öğretmen güçlükle uzaklaştırırken o büyük bir küfür zenginliğiyle duygularını açığa vurmaktaydı. Bir yandan ağzından dökülen en iğrenç sözcükleri geveliyor öte yandan askeri hanımların yanında oldu-

ğu için askeri bir güzel benzetmediğini avaz avaz ilan ediyordu.

Asker yüzünde hâlâ o aptalca ifadeyle, albaya ve ailesine saygılarını sunduktan sonra ağır ağır uzaklaştı. Gözden kaybolduktan sonra Moralitos saklandığı yerden çıkıp vagonon ortasına fırladı.

"İnanılmaz! Ne müthiş disiplin." Ve sonra da Don Sinforoso'nun kulağına: "Bu sefilin şanlı federal ordumuzu yenmiş olması mümkün mü albay?" dedi.

"Dostum, federal ordu hiç bir zaman yenilmedi. Biz ihanete uğradık. Ben bir avuç adamla bu külhanbeylerinin alayını kaçırırım."

Kulakları delen bir çığlıkla konuşmaları kesildi. Matilde az önce kafesin ve kanaryasının eyerin altında yamyassı olduğunu görmüştü. Matilde bilinçaltında, attığı çığlığın güzeli aşıp harikuladeye eriştiğini hissetti. İçimdeki acı şimdiye kadar kendisinin bile farkına varmadığı duygusal derinliğini ortaya çıkarmıştı. Moralitos'un kollarında bayılırken kendini koyverdi ve acının verdiği tüm sesleri bütün tonlarda denedi.

GENERAL

Kendine gelen son kişi General Malacara oldu. Yattığı yerden doğrulup oturdu. Ağırlaşmış göz kapaklarını açtı ve uzun uzun esnedi. Kollarıyla bacaklarını sereserpe uzatıp gerindi. Onu uykunun rehavetinden uzaklaştıran bu istemsiz hareketlerle biraz kendine gelince yarı yarıya boşalmış olan vagona bir göz gezdirdi. Açlık, vagondakilerin çoğunu trenden inip yiyecek bulmaya zorlamıştı. Marta'yla çocuklarını gördü. Sanki çok önemli bir şey hatırlamışcasına ayağa kalktı, onları selamladı.

"Ah general," dedi Marta, "Siz de mi bu vagondaydınız?"

Boş gözlerle manzarayı seyreden Rosita elini yumuşakça generale uzattı.

"Ya Matilde?"

Ruben kanaryanın başına gelen felaketi anlattı. Başı siyah şalla örtülü zavallı küçük Matilde bir köşede avutulamaz bir şekilde ağlıyordu.

"Bunun bir yararı yok çocuğum. Tanrı'ya şükret. Yolculuk daha az eziyetli olur."

"Bir fincan kahve alır mısınız general?"

Doktor, hala yarı uykulu, ispirto ocağını yakmak için davrandı. Ama birden ayağa fırlayan Matilde ,

"Hayır doktor, hayır! Burada kadınlar varken asla olmaz! Yaptığınız onca iyilikten ve bize gösterdiğiniz ilgiden ötürü size bu kadar borçluyken... Görgü kurallarımız var bizim ve iyi insanlara nasıl davranılacağını biliriz!"

Matilde'nin bakışları keskin, sözleri acıydı. Yine de generalin kahvesini ısıttı ve yumurtalarını kendi eliyle pişirdi.

"Bermudez! Bermudez! Biraz bira getir."

Bavul yığınının üstünde uyuyan geniş şapkalı bön görünümlü biri kımıldadı, ağır ağır dolandı ve bir kaç şişe birayla yanlarına geldi. Fakat, her zaman uyumlu olan Ruben'den ve içkiyi hiç reddetmeyen Bermudez'den başka aldıran yoktu generale. Yine de bu başarısızlığı generalin kahvaltısını hırsla yiyip yutmasına engel olmamıştı. Rosita ondan emin bir uzaklıkta durmuş doktorla sohbete koyulmuştu. Uyku sersemliğini hâlâ üstünden atamamış olan doktor generalin akrabaları olup olmadıklarını sordu Rosita'ya.

"Sadece bir dost, aile dostu... Bilirsiniz dostdan dosda fark vardır. Örneğin siz, sadece dün tanıştık, fakat beyefendi davranışlarınızla ayrıcalıklı havanızla hemen kazandınız bizi. Saygın bir kişi olduğunuz her halinizden belli. Böylece, dünden beri gerçek bir dost olduk, çünkü dostluğumuz bencil, yüzeysel değil, soylu. Birbirimizden hoşlandık, hepsi bu. Ama bir de madalyonun öteki yüzene bakın.Benim durumumu ele alın. İyi aileden, aristokratlarla ilişkisi olan derli toplu bir kız. Yoksul olduğu için hayatını çalışarak kazanmak zorunda. Bu nedenle, resmi kişilerle dostluk kurması gerekiyor ve ilk öğrendiği şey bu önemli kişilerin himayesine girmenin ne demek olduğu... yani, ne pislik olduğunu tahmin edebilirsiniz! Kendinden aşağı kişiler; ne davranış bilirler, ne yol yordam. Anlıyorsunuz değil mi?"

Doktor anlıyor sayılırdı. Rosita yüksek sesle gülüyor, omuzlarını silkiyor, güzel küçük başını sağa sola çeviriyor, kalçalarını sallıyor ve diri yuvarlak bacaklarını göstermek için küçük ayağını öne atıyordu.

"Demek general sizin hayranlarınızdan biri, öyle mi?" diye sordu doktor birden.

"Aman Tanrı! Ne mantık ama! Tam erkekçe bir mantık. General Malacara benim hayranımmış!"

Rosita'nın kahkahası perde perde yükseldi.

"Ne saçmalık! Hakkımda düşündüğünüz buysa korkuluğa benziyorum demektir. Aman doktor, büyükbabam olacak yaşta o!"

Rosita kendeni baştan aşağı süzdü, koketçe şöyle bir döndü ve vahşi bir kuş gibi çığlık attı. Sonunda durumu kavrayan General Matilde'nin yanına gitti.

"Yanımdaki kızların kim olduğunu biliyor musun?"

"Onları tanımaya pek meraklı değiliz general."

"Hişt, hişt çocuk! Onlar sadece benim yöremden iki zavallı genç, benim arkadaşlarım, aslında akrabalarım sayılır. Durango'ya geri dönemediler, tamam mı? Tabii ben de onları evlerine götürmeyi teklif ettim. Durumu anlıyorsun. Çok iyi kızlar. Onları daha şu kadarcıktan tanırım. Arada bir canları içki çeker, "diye ekledi general sır verircesine, "Tıpkı senin, benim gibi, herkes gibi yani, tamam mı? Bunun dışında çok iyi kızlardır."

General çoşkuyla konuya dalmıştı. Kızları getirip tanıştırmayı önerdi.

"Bırak getireyim onları buraya. Onları seveceksin, Arkadaş... yakın arkadaş olmanızı istiyorum. Hepimiz bir aile gibi olacağız... Dediğim gibi akrabalarım oluyorlar... uzaktan."

Ruben neredeyse bu törene uyarak "Zevk olacak general" diyecekti ki horoz ibiği gibi kıpkırmızı kesilmiş olan Matilde bunun hiç de uygun olmayacağını söyledi generale.

Tozdan bembeyaz kesilmiş bir grup demiryolu işçisi hastahane vagonuna yaklaştı. Eşarbı boynunda düğümlü, yüzü kırmızı, gözleri lop yumurta gibi patlak olan Moralitos haberi duyurdu: Yol kapalı olduğundan tren durmuştu. Felaket! Kuzey Tümen'in trenleri geri çekilmeye hazırdı! Felaket!

"Şu işgüzar ne diye bağırıp duruyor?" dedi general kapıya giderek. "Çeneni kapayacak mısın sersem, ya da vurayım mı seni? Amma da salak var burada.

Derinden bir fısıltı dolaştı vagonda. Fısıltının arasından kargaya benzer bir ses duyuldu.

"Arkadaşlar, Francisco Villa yenilmemiştir, ne de yenilebilir. Onun kaderi insan ellerinde değildir. Şöyle yazılmıştır: Meksika korkunç ihtilallerle kavrulacak ve açlık gelecek ve de veba, ve de savaş... Bizi dört tane Francisco yönetecek: Fransizco Leon de la Barra, Francisco Madero, Francisco Carbajal... Sadece biri kaldı, Francisco Villa. Böyle yazılmıştır."

Falcı kadın Moralitos'un büyükannesiydi. Herkes ona bakıyordu.

"Peki sonra?" diye sordu Marta titreyerek.

"A evet sonra! Üç haberci gelecek ve birincisi şöyle diyecek: Her şey kaybedildi. İkincisi bir şey söylemeden geçip gidecek. Ateşten ve sudan oluşmuş üçüncü haberci şöyle diyecek: 'Her şey kurtarıldı' ve kilisenin zaferi hiç görülmemişcesine büyük olacak! Ve Amerikalılar Ispanya Kralını getirecek, o bizi yönetecek ve herkes Tanrı'nın isteklerine uyacak."

Yaşlı kadın sustu. Sesi ciddi, yüz ifadesi sabah ayinindeki rahibeler gibi ciddi ve anlamsızdı. Doktor tüyleri diken diken eden bir kahkaha attı. Marta ve çocuklar düşünceliydi. Sinyor Rios ve arkadaşları yorum yapmadan arkalarını döndüler ve Irapuato'ya gitmeye hazırlandılar. Neftali pantolonunun parçalarını kıvırdı, şapkasının kenarını aşağı çekti, bastonunu kaptı ve ağır ağır onlara yetişti.

"Çocuklar," dedi general, "Irapuato'ya gitmeyi öneriyorum. Burada sıkıntıdan öleceğiz. Uzun sürecek bu iş. Bermudez arabamı aşağı indirsinler."

Marta ve Matilde'nin kişilikleri ağır bir baskı altında acı çekiyordu: general'in arabasında Irapuato'yu görmeyi bir düşünün! Bu açmazdan onları Rosita kurtardı.

"Üzgünüz general, fakat doktor sizden önce davet ederek şereflendirdi bizi. Ona kalabalık edemeyiz."

Doktor şaşkınlığını saklamaya çalışmadı, bu da binbaşıyla generalin gülümsemesine yol açtı.

"Peki öyleyse, Mauela, Cachucha hazırlanın. Irapuato'ya gidiyoruz. " Generalin porselen dişleri vagonun yarı aydınlığında parlıyordu.

VADE RETRO

" Tüyler vardır bataklığı geçebilen
ve hiç bir zaman lekelenmeyen....."

Diaz Miron

"Aman Tanrım! *Bunla* mı gidiyoruz?"

Doktor onları kente götürmek için tuttuğu ağır yük arabasını gösterince Matilde'nin yüzü kasıldı. Bermudez ve bir kaç askerin generalin büyük gri arabasını vagondan aşağı indirdiklerini görünce Rosita bile yüzünün alev alev yandığını hissetti. General ile kızlar bir ağaç gölgesinde sakin sakin bekliyorlardı.

"Kahrolası yaşlı karılar!" diye sinirlendi Ruben.

"Tabii," diye cevap verdi Matilde cesurca. "Ama şerefimiz önce gelir."

"Şerefimizi korumalıyız." dedi ciddiyetle ailenin tüm fertleri.

"Hadi koşun. Bakan yok." diye bağırdı Marta, kendisi yük arabasına doğru koşarken.

Rosita, general ve kızlar sırtlarını dönene kadar bekledi, sonra koştu ve arabadaki yerini aldı.

"Nicomedes, alış veriş torbalarını getir." diye emretti doktor.

"İşler kötü görünüyor genç hanımlar ve çölde ne süre takılıp kalacağımızı bilmiyoruz. Erzak bulmalıyız."

Doktorun bu ince düşüncesi karşısında yüzler rahatladı.

"Fakat," dedi Marta, "Villa'nın yenildiğine hala inanamıyorum."

"Kuşkun mu var?"

Ruben ve Matilde huzursuzca bakıştılar. Marta titremeye başladı.

"Arkadaşın Quinones'i aramalısın Ruben, tasarladığımız gibi."

"Onu nerede bulab ileceğimi sanıyorsun şimdi kardeşim?"

"Bir öğretmeni bulmak için fazla zeki olmaya gerek yok

Uzun süren sessizlikte yüzler duyulan endişeleri yansıtıyordu. Kendine ilk gelen doktor oldu.

"Evet, iyi bir yolculuk olacak. Ağaçlar çok güzel ve hava serin."

Doktorun aldığı tek karşılık Ruben'in homurtusuydu. Yol bolurca sarsılıp duran Rosita bile,sıcaktan büzüşmüş dallar üstünde duran kuşların hayret verici sessizliğini paylaşıyordu. Irapuato'ya yaklaşırlarken geride perişan ve yorgun asker karılarını, *soldadera*'ları, bıraktılar. Yol boyunca siyah ve dumanlı kulübeler sıralanmıştı. Kapılardan acı dolu korkulu gözlerle bakan isli yüzler görünüyordu. Her yerde huzursuzluk ve endişe vardı.

Şehre yağmurdan paslanmış güneşten kavrulmuş damlı barakaların sıralandığı beyaz ve tozlu yoldan girdiler. Çarşının yakınındaki sokakta, el kol hareketleriyle konuşan ve yük arabası yanlarından geçerken heykeller gibi sessizliğe bürünen bir grup çirkin kadınla karşılaştılar.

Kadınların kımıldamadan bakan gözleri ve uzun boyunları onları gözden iyice kaybolana kadar izledi.

Ruben, yanından geçenlere rasgele sorular soruyordu. Konuşabildikleri tek konu Villa'nın yenilgisiydi. Irapuato boşaltılıyordu. İstasyondaki askerler trene binmek için bekliyorlardı. Düşman öylesine yakındı ki, insan her an Villa'nın gerideki mu-

hafızlarıyla, Obregon'un öncü güçleri arasındaki çatışmayı duyabilirdi.

"Kocakarı masalları!" dedi Ruben yiğitce, ama yüreği ağzındaydı ve düşmanın her tür gaddarlığı yaptığı söyleniyordu; ne kadınlara, ne çocuklara, ne de yaşlılara acımaları vardı. Kurukafalı bayrak taşıyorlar sinek öldürür gibi adam öldürüyorlardı.

"Abartma bunlar! Saçmalık" diye karşı çıktı Marta.

Yük arabası ilerliyordu. Yolcular, halkın hemen herşeye inanmasına kızgın ama yine de suskun ve kaygılıydı.

İlersi daha da beterdi. Önlerindeki yük ve el arabaları, sandıklar, yataklar, çeşitli eşyalarla tepeleme yüklüydü. İnsanlar değişik yönlere gidiyordu. Halka ait binalar boşaltılıyordu. Şaşkın ve felaketin boyutlarını anlamaktan yoksun devlet memurları binalara girip çıkıyor, tanıdıkları karşılaşıyor ve gruplar oluşturuyorlardı.

Ana yola çıktıklarında Matilde, ter içindeki uyuz atların bir deri bir kemik kalmış böğrüyle yay gibi eğrilmiş sıska bacaklarını farketti. Yüzü sıcaktan çık, üzüntüden kıpkırmızı kesilmişti. Birden: "Neden burada oturup duruyoruz?"diye çıkıştı.

Hepsi aşağı indi.

"Ruben, biz burada alış veriş yaparken sen git arkadaşım Quinones'i bul. Sonra meydanda buluşuruz."

Ruben şöyle bir çevresine bakındı ve tek kelime söylemeden uzaklaştı. Rosita doktorun önünde yürüyordu. Matilde, nefesi sıkışıcak kadar heyecanlanmış olan Marta'yı rahatlatmaya çalışıyordu.

"Aman anne. Gerçekten aptallık ediyorsun ama! Carranzista'lar arasında da bir çok dostumuz var. Villia'nın tarafı düşerse, biz de düşeriz, ama... dört ayağımız üstüne! Neşelen. Quinones bizi kurtaracaktır!"

Çarşı insanlarla dolup taşıyordu. Kapılara yığılan asker ve köylülerin, kimisi içeri girmeye uğraşıyor, kimileriyse sepetleri

dolu, dışarı çıkmak için savaşıyordu. Bağrışımalar, küfürler, ara sıra da atılan tokatlar...

Sıska, hasta görünümlü, kalabalığı yarıp geçmenin imkansızlığını kabullenmiş bir asker, duvara dayanmış havuza benziyen kuru kafasını köpekler gibi kaşıyordu.

Rosita da savaşmayı bırakmış, çürümüş kumaşların durduğu raflarla masalara yığılmış değersiz ıvır zıvıra bakarak oyalanıyordu.

Sonunda, Nicomedes'in sepetleri süngerimsi lahana, pörsünüş salatalık, büyük kalın sığır eti parçaları, mısır yapraklarına sarılmış peynirler ve tereyağ topakları ile dolu olarak çarşıdan kaçtılar. Marta bir eliyleiçine doldurduğu yumurta ve sebzelerle patlamak üzere olan torbayı, ötekiyle de başaşağı tuttuğu ve neredeyse boğulmak üzere olan bir kaç tavuğu taşıyordu.

"Doktor, bizim payımıza düşeni söylemelisiniz... Söyleyeceksiniz tabii. Doğrusu bu. Ruben gelir gelmez borcumuzu ödeyeceğiz. Ama Rosita nerede? Kahrolası kız! Her zaman olduğu gibi onu arayacağız gene her yerde."

"İşte orada!"

"Ah anne bak! Yolculuk için ne güzel çizmeler! Parlak deri ayakkabılarımı iyi yerler için saklayabilirim. Yalnızca iki haftalık avans çekebilseydik hemen şimdi alırdım onları."

"Bu gerekmez Rosita. Ruben'de yeterince para var. Ne var ki, o dönene kadar çizmeler satılacak. İçerdeki kalabalığa bir baksana.

Doktor nazikçe yardım etmeyi teklif etmişti. Terslik buradaydı işte. Matilde de ısmarlama olsa bundan daha iyi uymayacak bir başka çizme bulmuştu kendine. Ruben'in gecikmesi ne kadar da kötüydü!...

Fakat zaten 250 pezo harcamış olan doktor boş cüzdanını gösterdi.

"Ama doktor, Ruben gelir gelmez size son kuruşuna kadar ödeyeceğiz."

Doktor sıkıntıyla dudaklarını ısırdı ve cevap vermedi.

Tam ayakkabı mağazasından çıkarlarken gri araba yanlarından geçiyordu. General Malacara'nın süslü giysileri, beyaz dişleri ve sallanan elleri bir an gözlerine çarptı. Matilde'nin yüzü kurşun rengine döndü. Rosita'nın makyajı güneş, toz ve rüzgardan bozulmuştu. Her hangi bir duygu değil de, bu bozulmuş makyaj ona hasta görünümü veriyordu. Marta kaşlarını çattı ve dudaklarını sirke şişesi mantarı gibi öne uzattı.

"İyi dost seçmişiz doğrusu! Çenemi tutmanın ne kadar zor olduğunu tahmin edemezsin Rosita!"

"Ama bir düşün! Eğer şu... öf... şu kadınlar bizi yük arabasında görselerdi!... O zaman ne düşünüyor olurduk Matilde?"

"Konuşma benimle. Reyes–Tellez kanının beynime hücum ettiğini hissediyorum ve ne düşündüğümü söylemeyeceğim."

Matilde birden doktora döndü ve elini uzattı.

"Üzgünüz doktor, sizinle daha fazla gelemeyeceğiz, aramamız gereken biri olduğunu unutmuşuz."

"Anlıyorum." diye cevap verdi doktor Rosita'nın elini soğukça tutarak.

Nicomedes erzak torbasını ve tavukları almak için ilerledi ama Marta karşı koydu.

"Ne yapıyorsun? Doktora parası ödenecek onların... Ama bu bizim, kendimiz aldık."

"Peki ama," diye devam etti Marta, doktor ve Nicomedes yanlarından uzaklaşınca, "Mısırlarımın ezilmesinin ve bütün o süprüntünün toparlanmasının bedeleni kim ödeyecek bana?"

"Hah! Kendi alış verişini yapan bir küçük hapçı."

"Ve bir otomobil almaya gücü olmayan biri."

"Ve cebimde 200 pezo bile olmayan biri."

"Bütün bu olup bitenler son derece saçma. Umarım tanıdık birileri görmemiştir bizi."

"Dayanamayacağım bir tip."

Generalin arabası uzakta yeniden göründüğünde üç kadın

yollarını kaybetmişlerdi.

"General yalnız!" diye bağırdı Rosita heyecanla.

"Kızlar yanında değil!" diye yankılandı Matilde'nin sesi, yüreği ağzında.

"Rosita, anne, gelin! Arkaya dönmeyin. Bir şey yokmuş gibi davranın."

Üç kadın sakin sakin yollarına devam ettiler.

"Ya Ruben, anne?"

"Herhalde işleri yoluna sokmuştur. Eski arkadaş onlar ve birbirlerini severler. Quinones Ruben'e mektupta bizim profesörlerden birinin şimdi Carrantizta generali olduğunu ve kazanırlarsa iyi bir iş bulma umudu olduğunu yazmıştı."

"Matilde bu durumda General Malacara'yla bağları koparmanın daha iyi olacağını düşünmez misin?"

"Aceleye ne gerek var? Tam tersi. Söz verdiği gibi bizi General Villa ile tanıştırmasını sağlayacağız."

"Evet, general Villa'nın çok merhametli olduğunu söylüyorlar. Bütün yapman gereken ağlamak, o da sana ne istersen verecek."

"Moralitos bana dedi ki," şimdi heyecanla konuşuyordu Marta, "Moralitos bana, General Villa ile Aguascalientes antlaşması zamanında konuştuğunu ondan 500 pezo aldığını ve o günlerde bunun gümüş kadar değerli olduğunu söylemişti. Moralitso, on iki kişiye 200 pezodan sattığı Ciudad Juarez'e geçiş kağıtları, şapkası paltosuyla tam takım bir üniforma, ve bir çift hakiki Amerikan ayakkabısı almış. Geçiş kağıtlarını en sona bırakalım. En kolayı bu. İlkönce ondan mısır, şeker, pirinç, un, battaniyeler ve Ruben için bir şapka ve birkaç çift ayakkabı isteyelim. Para ve geçiş kağıtları ondan sonra... Ne dersin Matilde"?

"Onun parasını kimse almazsa ne işimize yaracağını düşünüyor musun?" dedi Rosita.

"Aptal olma! Bizi Leon, ya da Aguascalientes'e kadar idare ettikten sonra atarız gider. Ruben, Quinones'le kalır ve geri döndüğümüzde hepimizin bir işi olur, ve yapacak tek şey de ta-

şınmaya kalır."

"Oooo, nasılsınız general?"

"Sizi arıyordum çocuklar."

"Emin olun general, ne zaman isterseniz... yalnızsanız eğer. Biz sizin dostunuzum, çok iyi dostunuz. Fakat imkansızları istemeyin."

"Yapamazdık. Bizi tanırsınız. Biz Reyes-Tellez'ler her zaman biraz zor beğeniriz."

"Tamam tamam." diye gülümsedi general, "fakat doktorumuza ne oldu?"

"Fena biri değil ama Tanrım ne sıkıcı! Açıkcası çekilmez. Tabii bize çok iyi davrandığı için davetini reddetmemiz kabalık olurdu, ama ilk fırsatta ondan kurtulduk."

"Hava aldı!"

"Öyle kaba ki!"

"Öyle inatçı ki!

"Öyle cimri ki!"

"Bir düşünün general, Jokey Klüp'ten bir çift çizme için gereken 200 pezoyu bile ödünç vermedi bize. Oysa çizmeler yolculukta benim için ne kadar iyi olacaktı."

"Tıpkı benim aldıklarım gibi." diye araya girdi Matilde. "Ne var ki paramız Ruben'deydi ve sadece bir çift alacak kadar paramız vardı."

"Biraz kaba gibi," dedi general Rosita'nın parlak deri ayakkabılarıyla karşılaştırarak, "ama Matilde beğendiyse gidip alalım."

Tam Jokey Klüp'e girerlerken Ruben göründü, yüzü parlıyordu.

"Quinones'i gördüm. Size selam söyledi saat üçte bizi evinde bekliyor. Her şey ayarlandı.

"General," dedi Marta. "Bizi general Villa ile tanıştırma sözünü hatırlatmak isteriz."

"Nasıl isterseniz," diye cevap verdi general Malacara yüzünden eksik olmayan gülümsemesiyle.

Rosita çizmeleri giydi. Ruben bakır plaka gibi sert ve parlak sarı deri tozluk görmek istediğini söyledi.

"Bunlar harika!"

"Denesene Ruben," diye atıldı Rosita, "Hadi! Çok yakışıklı olacaksın. Mükemmel uydular. Tıpkı bir federal subaya benzedin. Tanrı aşkına al onları Ruben."

"Evden öylesine aceleyle çıktım ki, senin de çok iyi bildiğin gibi, parayı öteki ceketimin cebinde unuttum."

"Tozluklar ne kadar?" diye sordu general, neşesini bozmadan.

Tozluklar pahalı değildi aslında, sadece 350 pezoydu, fakat fiyatların düşme hızına bağlı olarak beş dakika içinde 500 ya da 1000 pezo olabilirdi. Ruben hepsini, daha fazlasını bile maaşından alacağı bir kaç avansla ödeyebilirdi. Marta, Matilde ve Rosita, özellikle Rosita, borçlarına karşılık garanti vermek istediler. General tezgahtara fiatı tekrarlattı, ona 'hırsız' diye bağırdı ve sayma zahmetine bile katlamadan para tomarını adama fırlattı. Zavallı adam karnından tekmelenmişe dönmüştü.

"Ne büyük fark." diye fısıldaştı Reyes–Tellez ailesi. "Gerçek dost bu işte!"

Arabaya binerlerken gözleri mutluluktan ışıl ışıldı. General direksiyona geçti ve Rosita'yı sağına oturttu. Matilde arka koltuğun deri minderine bir düşes edasıyla oturdu.

"General, bizi bir başka vagona, örneğin valininkine almanızı dilerdik. Küçük doktorumuz yük arabasıyla bizi lapaya çevirdi... Düşünün! Rosita için bir oyun hazırlamaya bile cesaret etti. Hah,hah, hah, hah,"

"Özellikle general... bizi tanırsınız... o pek bizim düzeyimizde değil. Bizi valinin vagonuna götüreceksini değil mi, general?"

General başını sallayarak onayladı ama. Osıradadikkatini bir yandan araba kullanmaya öteyandan rosita'nın bacaklarını okşamaya yoğunlaştırmıştı.

Ruben bir devlet bakanı kibiriyle yoldan geçen arkadaşlarını görmezlikten geliyordu.

Kadınlar ve askerlerle dolu ağır kamyonlar geçiyordu yanlarından. Kamyonlarda makyajlı yüzlerle saç baş birbirine karışmış, güneşten yanmış, sakallı, salyalı ve pis yüzler biraradaydı. Kamyonun içinde de ağır çamurlu çizmeler ince topuklu ayakkabılarla oynaşıyordu.

Bu görüntü Matilde'ye kıyaslama fırsatı vermişti. Düşünceleri gür sesiyle söylediği mısralara kaydı yavaşça:

Tüyler vardır bataklığı geçebilen
Ve hiç bir zaman lekelenmeyen...

"Bizim tüylerimiz de böyle general."

BAY SEKRETER

General Malacara iyiydi, ama maymun iştahlıydı. Daha istasyona varmadan yüklerinden kurtulmanın yollarını arayıp duruyordu; hem de ne için... Avenqa Juarez'de bir evin yarı açık penceresinden şöyle gördüğü bir çift simsiyah göz, bakır bir ten, iri memeler göğüsler ve bir göz kırpış için...

"Çocuklar, General Villa'yı beklerken kuzeyden yeni gelen Kamu Hizmetleri Sekreteriyle tanışma fırsatı bulabiilrisiniz. Size yardımı dokunabilir."

"Tabii," diye bağırdı Matilde son derece mutlu, "Bölüm memuru olarak Ruben maaşından avans alabilir. Evet, evet, tabii. Hemen gidip görelim sekreteri."

"Bu kartvizit onun için, ve bir tane de General Villa için. General geldiğinde ben istasyona dönmüş olmazsam kartvizitim sizi hemen onun yanına ulaştırır."

"Sizi nerede bulacağız sonra?"

"Tam burada, beşte."

"Sözünüzü unutmayın. Hepimiz valinin vagonunda yolculuk yapacağız, öyle değil mi?" dedi Matilde, sekreterin arabasına doğru yürürken. Platrorma çıktılar ve gözlerinden alkol fışkıran öküze benzer bir genç tarafından karşılandılar. Rosita generalin kartvizitini uzattı. Genç adam kartviziti ve kartvizitle birlikte Rosita'nın elini tuttu. Gözleriyle yiyordu kızı.

"Buradan."

Bekleme odası olarak kullanılan küçük kompartumanda yerlerini aldılar. Genç adam yandaki odaya girdi. Rosita telaşla burnunu pudraladı, alnındaki kahkülleri düzeltti, omuzuna dökülen saçlarını dağıttı ve bluzunun yakasını azıcık, ancak gizlenen beyazlığı ve yumuşaklığı merak ettirecek kadar açtı. Tıpkı bir pencere çatlağından görülebilen gökyüzü gibi...

Bir daktilo tekdüze takırdıyordu.

Daha fazla sivil içeri girdi. Ruben bir arkadaşını gördü ve onu selamlamak için ayağa kalktı. Sekreter hakkında bildiklerini sordu ona.

"Onun hakkında tek bildiğim Gudalajara'da Madero–Pino Suarez için propaganda yaptığı."

Ruben ona teşekkür etti ve Matilde'ye öğrendiklerini anlattı.

"Gazeteci mi, sözcü mü, işte öyle birşeymiş Gudalajara'da, salak Madero döneminde."

"Anladım."

Küçük yeşil perde açıldı; sarı, kırışık bir yüz, gözlüklerinin arkasından onlara baktı ve kayboldu.

"Şu çirkin şey neydi Rosita?"

"Bir Ankara kedisi."

"Gözlüklü bir goril."

Sarhoş genç kapıyı açıp onları içeri aldığından o kedi, ya da gorilin sekreterden bsşkası olmadığını anladılar. Sekreter kanepede upuzun yatıyordu; çorapları ayak bileğine düşmüş, gömleğinin düğmeleri açık, gözlükleri burnunun üstünde...

Gözlerini kitabından kaldırmaya zahmet etmeden sordu.

"Evet ne istiyorsunuz?"

Matilde saçlarının dibine kadar kızardı. Soğukkanlı Ruben sözcüklerini seçmişti.

"Sayın sekreter, kamu hizmetleri bölümü memurları olarak size en derin saygılarımızı sunma şerefine sahip olmak istemiştik."

"Ve aynı zamanda" diye ekledi Matilde vurgulayarak, "İhtilal çabalarınıza ve soylu siyasal konumunuza olan büyük hayranlığımızı belirtmek istemiştik."

"Özellikle Sayın Sekreter, o fevkalade konuşmalarınızı..."

"Benim?... konuşmaların mı?" diye sözünü kesti Sekreter, sonunda kitabı indirerek. "Saçmalıyorsun genç dostum. Hayatımda konuşma yapmadım ben!"

"Lütfen bağışlayın onu sayın sekreter, kardeşim çok utangaçtır ve her şeyi karıştırır. Söylemek istediği, muhteşem şehitimiz Sinyor Madero yönetimindeki Guadajalara'da yazdığınız mauzzam baş makaleler."

"Kesinlikle, kesinlikle. Gazeteler için yazmak lutfunda bulunmuştum."

"Fakat bizi özellikle mutlu eden şey makalelerinizin sıradan bir gazeteci gibi yazılmış olmamasıydı. Bambaşka şeylerdi onlar!"

Sekreterin çatık kaşları düzelirken bir maymununkini andıran yüzünü çocuksu bir ifade kapladı.

"Demek Gudajalara dansınız."

"O zamanlar Guadajalara'daydık. Sinyor Madero'ya her zaman hayrandık..."

"Şimdi General Villa'ya olduğu gibi."

"Ve de onun seçkin meslektaşlarına."

Ruben ve Matilde sözlerin en iyisini bulmak için yarışıyorlardı.

"İşte bu yüzden sayın sekreter, biz ihtilalin şerefli, sağlıklı, soylu yönünü temsil eden partiye katıldık."

"Ve bu yüzden sayın sekreter, hırsızlara hizmet etmektense

evimizi kaybetme, sürgün acısı, göçebe hayatın zorluklarına katlanmayı yeğledik."

"Çünkü sayın sekreter, şu lanetlenmiş Carrantista'lar tam anlamıyla böyle."

"Tam anlamıyla, tam anlamıyla, diye cevap verdi sekreter gözlüklerini silerek ve aptal aptal Rosita'yı süzerek. "Jalisco güzeldir tabii! Üzülmeyin genç dostlarım. Ne için geldiğinizi biliyorum. Timoteo! Timoeo! Timeteo–o–o! Üzülmeyin genç dostlarım. Şu anda öğretmene ihtiyacımız yok, ama hastahanelerde yardım gerek. Timoteo, bu gençleri eski dostum General Ilacuache'ye götür ve onları benim gönderdiğimi söyle, üzülmeyin genç dostlarım. En azından açlıktan ölmeyeceksiniz."

"Fakat sayın sekreter..."

"Tebrikler, genç dostların tebrikler!"

Sekreter ayağa kalktı, çoşkuyla ellerini sıktı ve boşta kalan öteki eliyle de onları kapıdan dışarı itti.

"Aptal, yaşlı soytarı!" diye fısıldadı Ruben dışarı çıkar çıkmaz.

"Bunak goril!" diye öfkelendi Matilde.

"Boşverin komutan, bize eşlikk etmek için zahmete girmeyin. General Villa bizimle ilgilenir. Aslında kimsenin önerisine ihtiyacımız yok."

Torbalara, erzaklara ve tavuklara muhafızlık eden Marta'nın yanına geldiler.

HOŞ OLMAYAN KARŞILAŞMA

"Zavallı Sinyor Rubalcaba öyle şişman ve hava da öyle sıcak ki." diye yakındı beşinci sınıf öğretmeni Raquel. Ufak tefek, kalkık burunlu, çıkık çeneli ve iri kara gözlerinde şehvet parıltıları yanıp sönen bir kadındı.

Raquel, Don Sinforoso'nun kolundaydı.

"Tanrı aşkına Aurora," diye seslendi arkadaşı" koluna girsene *zavallı Sinyor Rubalcaba'nın. Onu yapayalnız bıraktın.*"

Dördüncü sınıf öğretmeni Aurora, Zamora'lı terzi ile genç subayın arasında yürüyordu. Yüzünü buruşturdu, ama yine de öne yürüyüp kolunu Sinyor Rubalcaba'ya uzattı. Okulmüdürü Rubalcaba, Raquel'i kıskanmıştı ve Aurora'yı azarladı, ama yatıştırdı onu Aurora.

"Hayır Sinyor Rubalcaba yanılıyorsunuz. Her ikisi de eski federaller ve çok iyi insanlar."

Okul müdürü Rubalcaba yüzünü büyük kareli bir mendille sil-

di ve derin bi soluk aldı. Gözleri yuvalarından fırlayacaktı neredeyse.

"Ölüyorum. Açlıktan mı, yoksa yorgunluktan mı bilmiyorum."

Saatlerce, tozun içinde, kavurucu güneş altında yürümüş ve hâlâ Irapuato istasyonunun damını bile görememişti. Tren dizilerinin sonu yok gibiydi. Çelik kazanlar ve kırmızı vagonlar sıcaklığı yansıtıyordu. Aşağıda, tekerlerin arasında mühendisler, kondüktörler, frenciler kurumdan simsiyah olmuş yüzükoyun uyuyorlardı.

"Tanrım, ayaklarım nasıl da acıyor. Arkadaş, içecek bir şey verir misin?"

Terzi ağır tüfeğini yere bıraktı, cebinden bir şişe tekila çıkardı ve arkadaşına uzattı.

"Önce sen."

"Sağlığına."

"Senin de."

"Villa'nın yenildiği doğruysa hapı yuttum."

"Ya ben?"

"Benden elmas yüzük aldılar. Düşünebiliyor musun?"

"Benim de altın saatim ile üç parça gümüş düğmeli, altın kordonlu güderi av giysisimi aldılar.

Ayılıp bayılacak kadar bir şey kaybettiğini sanmıyorum. Zamora'daki terzi dükkanın bende olsaydı dünyada aldırmazdım.

"Zamora'daki dükkanım şimdi herhalde bir domuz ağılıdır ve kumaşlarım da atların örtüsüdür.Oysa sana gerekli olan şeyler masan ve kafanın içinde."

"Masam bana altı aydır kahrolası bir kuruş bile getirmedi. O döküntü Zamora'ya geldiğimden beri evde ekmeğin kırıntısı yok. Ver şu şişeyi bana."

"Şerefine."

"Bu işlerden kurtulmamıza."

"Yine de," dedi noter biraz düşündükten sonra, "gerçek şu

ki, o elmas yüzüğü General Maronon'a ondan birşeyler koparmak için vermedim. Onu seviyordum, hepsi bu. Arkadaşlarımla böyleyim işte."

"Tabii," diye cevap verdi terzi, "ben de öyleyim. Eğer ona altın saatimle, gümüş düğmeli, altın kordonlu güderi av takımını sadece onu çok sevdiğimden vermediysem şu dakika düşüp öleyim."

Terzi derinden içini çekti.

"Bir tane daha içelim."

"İçelim."

"Dostluğa."

Sustular. Şehrin hafif gürültülerinden ve ara sıra uzaktan gelen silah seslerinden başka bir şey duymuyorlardı. Çalılıktaki serçeler bile sessizdi. Yüzlerce trenin dizildiği yol boyunca firuze gökyüzüne kalın kirli boğucu bir duman yükseliyordu.

"Gitme zamanı." dedi noter.

Tüfeklerini omuzladılar ve sessizlikte güçlükle yürümeye koyuldular. Alkol etkisini göstermeye başlıyordu.

"Yalnış ata oynuyorsak oyuna gelmiş olacağız."

İçlerini çektiler. Molalarda biri tek bir kelime söylüyor, öteki de tekrarlıyordu. Anlıyorlardı birbirlerini.

"Birkaç aylık küçük bir hükümet işi için neler vermezdim!"

"Amcam Dionisio sadece otuz gün Kırsal Mülk Bölümünde müdürdü ve bir evle bir çiftlikle işi bitirdi."

"Serapio Lechuga adındaki arkadaşım yüzbin altın değerinde mücehvere kondu."

"Akıllıymış. Carranza kalabalığına takılmış."

"Gerçek bir şebeke bu dostum."

"Şapkamdaki bu yıldız bana kötü şanstan başka bir şey getirmedi."

"Neyse," dedi noter iyice sarhoş," gerçek şu ki, generalden bu görevi yola çıkıp da korunmasız kişileri toplamam için almadım."

"Bu aptallık olurdu—bir noter için."

"Ya da bir terzi için."

"Bana hırsız mı demek istiyorsun?"

"Ya sen bana ne diyorsunuz?"

İkisi de silahlarına davrandı ama aynı anda da göz göze gelmişlerdi. Bir süre birbirlerini süzdüler, sırıttılar ve ellerini uzattılar.

"Sadece sarhoşluk."

"Aldırma bana arkadaş."

Sinyor Rios ve arkadaşları açlıktan bayılıyorlardı. Karşılarına çıkan bütün kulübelerde boşuna oyalanıyorlardı. Hepsi de kendilerinden önce geçenlerce silinip süprülmüştü. Umutsuzca yoldan ayrıldılar ve uzaktan bir saman yığınını andıran kulübeye doğru yürüdüler. Yıpranmış yaşlı bir kadın kapıya geldi. Onları geri çevirdi. Sinyor Rios ve arkadaşları, Don Sinforoso ile Sinyor Rubalcaba ve yanlarındaki kadınlarla karşılaştıklarında umutları kalmamış geri dönüyorlardı.

"Yiyecek bir şeyler bulabildiniz mi?"

"Bir damla su bile yok." diye cevap verdi Moralitos ağlamak üzere. Yaşlı kadının hainliği Don Sinforoso'yu öfkelendirmişti.

"Yaşlı orospuya eski bir federalle eğlenmeyi göstereceğiz."

Gökgürültüsü sesiyle kadına hemen evdeki bütün erzakları getirmesini emretti ve bahane bulmasını beklemeden silahını çekti. Dan, dan, dan! Kurşunlar silah boşalana kadar katı çamur duvarlara çarptı durdu. Yaşlı kadın ellerini yukarı kaldırdı ve dişsiz damağını gösterdi. Gözleri korkudan dışarı uğramıştı. Sinyor Rubalcaba ve yardımcıları sazdan yapılmış damda başlayan yangına kaplarla su dökerlerken yaşlı kadın da bir dolap açtı ve büyük bir çanak *atole*, bir çuval *limp* ve deriye benzer *totilla*'lar getirdi.

Acı *atole* ve *tortilla*'lar lezzetli bir ziyafet oldu. Güçleri geri geldi. Yüzler güldü. Herşeye rağmen hayat o kadar da kötü değildi. Sinyor Rubalcaba, dördüncü sınıf öğretmeni Aurora'yı mu-

hafızın elinden çekti ve boynundan öptü. Beşinci sınıf öğretmeni Raquel'in diri yanakları Don Sinforoso'nun kaba dudaklarının saldırısına uğradı. Orada da durmadı kaba dudaklar...

Yeniden istasyona doğru yola koyuldular. Sinyor Rios iyice arkadaydı. Ahlakına ters gelen her çirkin davranışta gözlerini yukarı kaldırıyor ve bulutsuz gökyüzündeki duman sütunlarından medet umuyordu.

Sonunda güçlükle varabildikleri istasyonda büyük bir insan seliyle karşılaştılar. Her yerde üstü başı dökülen, hasta suratlı askerler, bir deri bir kemik kalmış kadınlar, kızgın ve acılı yüzler gördüler. Sonra kaynayan insan kitlesi arasından ite kaka kendilerine yol açtılar. İstasyon memur sınıfıyla doluydu. Generaller, albaylar ve öteki subaylar ırmağı, aralıksız tıkırdayan telgraf odasından içeri dışarı akıyordu.

Dışardaki meydanda tezgahlar beyaz tentelerini topluyorlardı. Daha az önce çarşı, askerlerin ve köylülerin neşeli gürültüsüyle çalkalanmaktaydı. Şehir bandosunun en yüksek perdeden çaldığı 'Adelita' şarkısı sokak orkestrasının –kemanlarının gıcırtısı, latemanın tekdüze sesi, sarhoş ve fahişelerin uyumsuz şarkıları– boğuk notalarıyla karışmıştı.

Hızla bir perişanlık tablosu oluşmaktaydı şimdi.

Carrantista'lar! Panik sivillerin yüzlerini soldurmuştu. Eski federallerin pembe yanaklarında huzursuzluk görülüyordu. Kuzey Tümeni'nin safkan kızılderilileri ifadesiz yüzleriyle dolanıyorlardı.

Yüzlerce trenin kalın duman tabakası gökyüzünü kararttı. Emniyet vanaları tısladı ve gıcırdadı. Burunlar, ağızlar ve kulaklar dumanla doldu. Duman bedendeki deliklerden içeri girdi ve gözleri kızarttı. Herşey sülfür kokuyordu.

Don Sinforoso birden karnında ve bağırsaklarında dayanılmaz bir sancı hissetti ve arkadaşlarından ayrılmasına izin vermelerini istedi. İki vagonu bağlayan kollar altından emekledi ve gözden kayboldu. Tam rahatlamak üzereyken pek uzakta sayılmayan ve aynı işi yapan bir asker gördü. Asker tam işlemin or-

tasında yüzünü kaldırmak ve komşusuyla yüz yüze gelmek talihsizliğine uğradı. Don Sinforoso birden kasıldı. Tanrım! O sabah atıştığı aynı askerdi bu! Don Sinforoso çömelmiş durumda başıyla askeri son derece kibar ve tatlı bir şekilde selamladı. Asker mutluluktan uçuyordu.

"İyi iş oğlum." dedi Don Sinforoso fazla samimi olmadan. "Tanıdım seni. Bu sabah emirlere karşı gelen sendin. İşte benim istediğim adam! Senin gibi yüz tanesi ile tek Carrantista yaşatmam ben."

Don Sinforoso diplomatik bir zafer elde ettiğini hissetmişti. Kısa bir ara verdi, kasılması geçti ve kıpkırmızı bir yüzle ayağa kalktı.

"Bu sabah sana biraz katı davrandım." dedi pantolonunun düğmelerini iliklerken. "Fakat seni deniyordum ve öğrendim ki sen gerçek bir erkeksin. General Villa'ya senden söz edeceğim. Hadi elini ver bana."

Askerin iri nasırlı elini kavradı ve kuvvetlice sıktı. Asker direnmedi.

Fakat Don Sinforoso'yu başka bir süpriz, çok acıklı bir süpriz daha bekliyordu. Sinyor Rios ve arkadaşları öğretmen ve yardımcılar bir grup oluşturmuş, kendileri için güvenli sayılabilecek uzaklıkta durmuş manzarayı dehşetle izliyorlardı.

"İyi misiniz?" diye seslendi Moralitos.

"Vagonların arasından adamın yüzünü gördük." dedi Raquel, "ve sizi korumaya koştuk."

"Davransaydı bağıracaktık." deyi ekledi Aurora.

"Öyle solgunsunuz ki." dedi Sinyor Rios, gerçekten ilgili. "Ciddi bir şey oldu mu?"

Yardımcıları Don Sinforoso'ya sevgiyle sarıldılar ve gerçek gözyaşlarını döktüler.

"Hah!" diye gürledi albay. "Bırakın da konuşayım. Hangi cesaretle!... Zavallı alçak, beni tanıyınca adi bir köpek gibi titremeye başladı. Evet efendim. İsteseydim onu vurdurtabilirdim, fakat bu zavallı, cahil aptallar... Onlar için üzülüyorum. Onların

suçu değil. Her neyse, bazen görevini yapamayacak kadar fazla yufka yürekli oluyorum. 'Tamam arkadaş' dedim ona, 'Canını acıtmayacağım' Beni anlamayacak kadar korkmuştu. Ayağa kalkamadı ve sadece emin olması için onunla el sıkıştım. İşte bütün olup bitenler bu kadar."

SAYGIN KİŞİLER

"Buraya girelim." dedi Don Sinforoso istasyon lokantasının kapısını iterek. "Bir çok eski federal görüyorum. Hepsi derli toplu insanlar. Yiyecek bir şey bulabilir ve olup biteni öğreniriz."

Masalar düzgün gri üniformalı, yeni şapkalı, boyalı çizmeli ve tozluklu askerlerle doluydu.

Ruquel ve Aurore biraz ürkekçe içeri girdiler. Pembe yanaklı genç bir subay yerinden fırladı ve onlara yer verdi. Yanındaki sarı bıyıklı, kan çanağı gözlü, boynunda kırmızı mendil bağlı binbaşı da aynı şeyi yaptı. Ötekiler sandalyelerini geri çekip yeni gelenleri içtenlikle karşıladılar

Don Sinforoso uzun yiğitlik öykülerine başladı; öyküler öylesine ilginçti ki subaylar daha iyi işitmek ve yanlarındaki kadınlarla ahbaplık kurabilmek için Don Sinforoso'nun çevresine toplandılar. Çoşkuyla kıkırdıyan kadınlar zevkten dört köşeydiler. Subaylar öyle konuksever ve kibardı ki!

Sohbeti Don Sinforoso yönetti.

"Tavuk kümesine çakal girmişcesine bir panik vardı." dedi yaşlı bir binbaşı; akıllı biriydi.

"Döğüşemez onlar," diye direndi öteki ciddiyetle. "Bu ünlü Kuzey Tümeni ve onun büyük başarıları hepsi blöf! Bunun kanıtı; bizim federaller onlara saldırıdığında biz sadece cephane vagonunu kaybettik. Ve adamlarımız tavşandan başka bir şey değildi. Muvazzaflar!. Düşündükleri tek şey kaçmak, ya da alanı düşmanı terk etmekti. Villa onları tıpkı avlanıyormuş gibi yakaladı."

"Ben şunu diyorum. Parolayı çalmasalardı savunma hattını kıramazlardı."

"Hangi savunma hattından söz ediyorsun?" diye araya girdi kırmızı mendilli, sarı bıyıklı binbaşı, Raquel'i bir an için unutarak. "Ordumuz yok, ne askerimiz var, ne subayımız ya da... ne haltsa. Bizde herkes kahrolası canının istediğini yapar. Bir sürü kürek mahkumu, işte sahip olduğumuz bu! Ve böylece sevgili din kardeşlerim bir dostumun dediği gibi, 'Yiyelim, içelim, eğlenelim, çünkü yarın gideceğiz."

Kendi önerisine ve genel isteğe uyarak bir şişe çıkardı binbaşı ve elden ele dolaştırdı. Raquel yüzünü buruşturdu, duraksar gibi yaptı ve Don Sinforoso'nun gözlerine baktı.

"Hadi al." dedi Don Sinforoso kızın kulağına. "Sakıncası yok. Bunların hepsi saygın kişiler." Kapıdan içeri girer girmez okul müdürü Rubalcaba'nın sıkıcı biri olduğuna karar veren Aurora, ondan izin almaya gerek görmeksizin genç subayla kadeh tokuşturuyordu.

Sohbet olağandışı canlı sürmekteydi.Sevişmeyi yeğliyenler kendi dünyalarına dalmışlardı Ötekilerse askerlik heyecanının dalgasına kaptırmışlardı kendilerini

"Evet efendim. Zaferleri sadece şan eseriydi. Ben Celaya'da Carranzista'larla karşılaştığımda zavallı aptallar kazandıklarını bile bilmiyorlardı."

"Gerçek şu ki, her şeyi Yaqui'ler yaptı. Onlar kutsal terör!

Çalılıkta Yaqui'ler, duvarların ardında Yaqui'ler, çukurlarda Yaqui'ler! Etraf o piçlerle kaynıyordu. Hâlâ ensemde hissediyorum onları."

Her subay yenilginin kendine göre yorumunu yaptı ve şiddetle karşı çıkıldı.

Sinyor Rubalcaba, Don Sinforoso'ya doğru tekrar tekrar öksürdü; Raquel genç subayın dizlerinde oturup duruyordu, ama Don Sinforoso çarpışmanın teknik yönlerinde boğulmuştu.

"Önce şu gerçeği kabul etmelisiniz ki Villa ve Angelez birlikte oldukları sürece tek kelimeyle yenilemezeler. Villa'nın ilk yanlışı Angeles'i beklememesiydi. Sonra, desteksiz bir ateş hattı yenilmiş bir hattır."

"İşte yine o savunma hattında söz ediyorsunuz!" diye sözünü kesti ateşli bir subay." Ne ile karşı karşıya olduğumuzdan en ufak bir fikrimiz olmadan saldırdık. Saçmalık! Tıpkı bir arı kovanını alıp ateşe atar gibi adamlarını hücuma geçiriyosun."

Aurora yanaklarını hiç utanmadan binbaşının sert bıyıklarına sürtüyordu. Okul müdürü Rubalcaba, Don Sinforoso'yu dürttü.

"Şimdi size kopma ve kırılma arasındaki farkı açıklayacağım. Kopma genellikle birbirini izleyen üç safhada olur..."

Don Sinforoso bir uzman kibriyle sözlerini kağıt üzerinde göstermek için bir kalem ve kağıt aldı. Sinyor Rubalcaba şu an o kadar ümitsizdi ki yiğitçe davranmaya karar verdi, bacağını masanın altından uzatarak Don Sinforoso'nun incik kemiğine şiddetle vurdu.

Albay irkilerek baktı ve bir bakışta durumu anladı. Trenin kalkmak üzere olduğunu söyleyerek yerinden kalktı, kibarca arkadaşlarına teşekkür etti ve herkesin elini tek tek sıktı.

"Ne kadar borcum var sana oğlum ?"

Herkes cebindeki Villa paralarından kurtulmak istediğinden bu soru genel bir gürültüye neden oldu.

İki delikanlı büyük bir kibarlıkla kollarını uzattı. İstasyona ilk onlar çıktılar...

Ardı ardına kalktı trenler; daha hızlı, daha hızlı. Çamur renkli bir asker vagonun tepesinde durdu ve kırık dökük bir boruyu toplanmaları için üfledi. Aşağıdaki askerler kımıldandı. Çarşıda hâlâ açık olan bir kaç kulubeden ellerinde ya da sırtlarında taşıdıkları silahlarıyla ağızları yiyecek dolu adamlar dışarı koştular; bazılarının bir kolu askıda, bazılarının kafaları kirli paçavralarla sarılı, bazılarının da bir bacağı tahtaya tutturulmuştu. Çoğu yaralanmamıştı ama hepsi üzgündü. Vagonların demir basamaklarına ite kaka doluştular ve kendilerinden önce vagonlara maymunlar gibi tırmanmış, istasyondaki askerlerin sululuklarına şimdi ilgiyle karşılık veren kadınların yanına katıldılar. Bir kadın hıçkırarak çocuğunu kaybettiğini söylüyordu. Bir asker yardımına gitti. Aşağıda iri tüylü kürk mantosuyla sirkteki bir ayıya benzeyen kadın küçük çocuğun kollarının altından bir atkı geçirmişti. Olanlardan habersiz, ağzının kenarlarındaki fasulyeleri yalayan çocuğun kolları vagona doğru yukarı çekildikçe atkının arasından dışarı fırlıyordu.

Tren ıslık çaldı, siyah siyah pofladı. Demir ve tahta karşı koyarak gıcırdadı ve tren kalktı.

Subaylar bir mucize yaratarak bir şişe brendi daha çıkardılar. Tabii kadınlar içkiyi reddettiler. Don Sinforoso ve Sinyor Rubalcaba katı yürekli canavardı ama sırtlarının sıvazlanması ve kandırıcı sözlerle hemen teslim oldular ve şişe iki turda bitti.

"Birden aklıma bir şey geldi." dedi genç subay. "Neden arabayla Irapuato'ya gezmeye gitmiyoruz?"

"Harika bir fikir!" diye cevap verdi binbaşı. "Seni kucaklamama izin ver."

Kadınlar, Don Sinforoso ve okul müdürü Rubalcaba'nın açık seçik karşı koymasına aldırmadan alkışladılar binbaşıyı.

"İki arabamız var. Tabii hep birlikte gideceğiz."

"İmkansız! Treni kaçırırız."

"Yarım saatte döneriz."

Kadınlar gitmek için çıldırıyorlardı. Gözleri parlıyor, davranışları arzularını yansıtıyordu. Kendilerini Don Sinforoso'nun

boynuna attılar. Nazik yalvarışları taş bir yüreği bile eritirdi.

Bu arada genç subay dışarı koştu ve iki söförü çağırdı. Biriyle neşeyle konuştu. Şöför durumu anlıyor gibiydi; güldü ve başını salladı.

Don Sinforoso ve Sinyor Rubalcaba'ya arabanın birine kadar eşlik edildi, sevgiye boğulduklarından geziyi kabul etmek zorunda kalmışlardı. Bunun üzerine iki subay kızları almak için geri döndü ve dördü birden öteki arabanın içine süzüldüler. Sirenler çaldı, yol açıldı ve arabalar arkalarında bir toz bulutu bırakarak gözden kayboldular.

Pat! İkinci araba birden durdu. Şöför aşağı atladı. Lastik patlamıştı.Bir terslik olduğunu anlıyan Don Sinforoso ile sinyor Rubalcaba'nın birden renkleri soldu. Göz göze gelmekten kaçınıyorlardı.

"*Caramba!*

Durum kötüydü. Şöför kulağını kaşıdı.

"Devam edemeyiz. Lastik patladı ve aletlerin hepsi öteki herifte. Onlar dönene kadar tamir edemeyiz."

Öbür araba bir duman perdesi arkasında gözden kaybolmuştu. Sirenler hakaretler yağdırıyordu.

YANAR DÖNERLER

Katran kaplı mazot deposunun yanındaki yarı yıkık kulübenin gölgesinde Albay Sinforoso, Sinyor Rubalcaba ve iki Zamora'lı binbaşi savaş heyetini toplamak için durdular. Don Sinforoso'nun sesi boğuk ve duygusuzdu. Kısa söczüklerle konuşuyordu, yüzü üzüntülüydü. Konu, Villa'nın partisinin müthiş yenilgisiydi. Yitirdiği o güzel düşün anısını kelimelerden çıkan seslere gömmeye çalışıyordu Don Sinforoso.

Okul müdürü Rubalcaba'nın bahaneler bulmaya, ya da çaresizce direnmeye cesaretii yoktu. Hevesi kalmamıştı, gözleri Aurora'sını götüren arabanın kaybolduğu yolun beyaz şeridine takılmıştı. yazık, Aurora, dördüncü sınıfın bayan Aurora'sı! Aurora'nın ne özelliği vardı? Sadece onda olan bir şey; altın yıldızlı kırmızı şapkası kadar özel bir şey, gümüş iplikle dikilmiş mor ipek ayakkabılar kadar özel, sakin Mayıs öğleden sonraları Sinyor Rubalcaba'nın dinlendiği serin deri koltuk kadar özel!...

Aurora'sının tiz ve değişmez sesi kulaklarındaydı: "Hadi çocuklar! Eller yerine! Bir, iki, üç... Birinci pozisyon... Roberto, ellerin nerede öyle? Dün söydiğimiz gibi... Dün ne diyorduk? Dün ne dediğimizi kim söyleyebilir bana? Ellerrr!"

Ah, ah, insanın yatağa girerken gömleğini çıkarması kadar kolay bir şey değildi beş yılın alışkanlığını atmak! Hele bu tatlı ve rahat bir alışkanlıksa ve eğer insan kırk sekiz yaşında, kocaman şiş karınlı ve ara sıra da gut nöbetine tutuluyorsa...

Okul müdürü Rubalcaba'nın dudakları acı çekmekten çok alay etmek için biçimlendirilmişti adeta, ama şimdi yeni bir ifade taşımaktaydı. Şehvetli gözleri donuktu, çünkü bir zamanlar aldığı ışığı artık yansıtmıyorlardı.

Moralitos yaklaşıp yankılanan sesiyle, "Beyler ne oluyor? Hâlâ buradasınız." dediğinde Albay Sinforoso saygının hüküm sürdüğü derin sessizlikte nutuk atıyordu. İri ter damlaları tozlu yanaklarında kırışıklıklar oluşturmuştu. Yüzler bir an aydınlandı. El sıkışmalar, sarılmalar, içten selamlar...

Tıpkı yavaş yavaş kaynama ısısına yaklaşan bir çaydanlık gibi sinyor Rubalcaba'nın içindeki fırtına kabarıyor ve göğsünü sıkıştırıyordu. Yüzeye çıkmak için çabalayan içi çekişleri iki kat olmuş gerdanını titrettiyse de, astımlı ciğerlernin hırıltısında kayboldular.

Sinyor Rios toz içinde, saçı alnına, yanaklarına ve kulaklarına yapışmış Moralitos'un arkasısıra yürüyordu. bıyıkları birer fare kuyruğu gibi sarkmaktaydı. Arkasından son derece sakin ve yüzünde hâlâ o takdis edici gülümsemesiyle Don Rodolfo gelmekteydi.Son gelen her zaman olduğu gibi Neftali'ydi; tozdan bembeyaz, şapkası ezilmiş, ayakkabılarının bağı çözülmüştü Ayakkabısının birinin açılan burnu timsah ağzı gibi açılıp kapanıyordu.

En son söylentiler etrafa yayıldı. Don Rodolfo bu dedikoduların çok kötü olduğuna karar verdi.

"Sen ne diyorsun?" diye bağırdı Don Sinforoso, Don Rodolfo'nun kolunu yakalayıp onu kendine doğru çekerken. "Bunlar

dedikodu değil dostum. Bunlar gerçekler, katı gerçekler! Ben eski bir federalim ve ne dediğimi biliyorum!"

Bakışı tehdit edici, gülüşü korkunçtu.

"Bütün hikayeyi biliyorum. Villa'nın işi bitik, yok edildi."

"Tamamiyle." dedi Sinyor Rios ağlamaklı ve devam edemeyerek sustu.

"Fakat," diye araya girdi Don Rodolfo, "kalan bir şeyimiz var, çok önemli bir şey, bizi kurtaracak bir şey. İnanın beyler, birazcık iyi bir şeyimiz var."

Don Rodolfo kulağında sıcak bir soluk hissetti.

"Şimdi sıra biz barışseverlerde. Ciudad Juarez alındı! General Huerta ve Pascual Orozco Chihauhua'da! Felix Diaz Oaxaca'da! Sadece üç hafta daha sürecek, inanın bana arkadaşlar! Ve sonra? Ve sonra?"

Don Sinforoso'nun gözleri gece yarısı parlayan bir baykuşun gözleri gibi parladı.

"İşin doğrusu şu ki asker arkadaşlarım," dedi Moralitos, "Carrantistalar tam peşimizde."

"Peşimizde mi? Kimin peşinde?"

Don Sinforoso yavaş ve açık seçik konuşuyordu. Yırtıcı bir öfke içindeydi.

"Sayın Albayım, sadece siz asker beyefendilerin şu an ciddi bir tehlike içinde olduğunuzu söylemek istedim. Oysa geriye kalan bizler nasılsa döğüşmekle ya da politikayla ilgisi olmayan sıradan devlet memurlarıyız sadece." dedi Moralitos.

"Kesinlikle öyle," diye söze karıştı Sinyor Rios ilgiyle. "Bizler ekmek parası için hayatlarını bir büronun dört duvarı arasında geçiren dürüst, barışsever, zararsız yurttaşlarız. Tek suçumuz isteyen herkese hizmet vermemiz."

"Tabii," diye ekledi Moralitos, "politikaya ya da partiye karışmadık. Sadece bizim olanı koruyoruz, işlerimizi! Ortak noktamız yiyecek."

Sinyor Rios dudaklarını mühürlemişti. Ötekiler üzüntülüydü. Sadece okul müdürü Rubalcaba kayıtsızdı,gözlerini yola dikmiş

bir mucize bekliyordu...

Don Rodolfo yüzünde o sonsuz gülümsemesiyle konuşmaya başladı:

"Beyler, ruhlarınızın içinde bulunduğumuz karanlıktan bizi yönlendirip kurtaracak zayıf bir ışık görmesi beni mutlu etti. Yarım saat önce ben de o ışığı şöyle bir yakalamıştım, fakat gözlerimden kuşkum vardı ve bu heyecan dalgasında ne yakaladığımı söylemeye cesaret edemedim. Şimdi en ufak bir kuşkum olmadan bunu yapabilirim. Ne yararı var, diye sorup duruyorum kendime. Zaten uçurumun kenarına gelmiş bu adamları izlemenin bize ne yararı var?"

Senyor Rios, yüzü üzüntüden solgun, aptallaşmış, gözlerini Don Rodolfo'ya dikmişti.

"Kendimizi şu katillerin pençesinden kurtarmalıyız."

Don Rodolfo yavaşça Sinyor Rios'un omzuna dokudu ve Neftali'ye döndü.

"Irapauto'da tam bir yabancı olduğumuza göre olayları burada karşılamamıza ne dersin Neftali? Carranzistalar bizi bu şehrin insanları, şehirdekiler de bizi Carranzista sanacak."

Neftali, yorgunluktan bitkin, kederle ayakkabılarının başına gelen felaketi düşünerek kulübenin bir köşesinde iki büklüm yatıyordu. Yüzünü ekşiterek cevap verdi Don Rodolfo'ya. Sözlerinden çıkan anlam şuydu: "Benim rüya aleminde yaşadığımın, ruhumun sizin ihtilal dediğimiz şu önemsiz şeyle ilgisiz, sonsuz karlar üstünde sakince dolaştığının farkında değil misiniz?"

"Gerçek şu ki," dedi Morilitos, "General Obregon'la ilgili duyduğumuz hikayeler hiç de umut kırıcı değil. Onun savaşa katılmayanların sadece güvenliğini garanti etmeyip, barışsever ve dürüst vatandaşlara biraz para bile verdiğini söylüyorlar."

Onu dinleyen herkes dudaklarını yaladı, Sinyor Rios dışında herkes! Sinyor Rios kendini yalnız, çok yalnız hissediyordu; bakışları beyaz toprağın ve tren dumanlarının arasında kaybolmuştu.

Don Sinforoso kaşlarını çatarak düşündü. Zamora'lı binbaşı-

lardan biri olan noter gizlice kulübenin arkasında kayboldu. Tozluklarını çıkardı ve onları silahıyla birlikte çürük tahta ve çöp yığınının altına sakladı. Geri döndüğünde ondaki değişikliği kimse anlamadı.

Dar yoldan sık ağaç kümelerine, sürekli akan suyun yeşerttiği toprağa doğru sessizce yürüdüler. Don Rodolfo, sinyor Rios'u kenara çekti.

"Olmak, ya da olmamak dostum. Kalıyor musunuz?"

"Ölmeyi yeğlerim Don Rodolfo."

"Öyle mi, ben kalıyorum."

Bir dakika kadar sustu Don Rodolfo.

"Sinyor Rios, arkadaşlığımız, meslek bağımız ve size duyduğum özel sevgi elimde olan her şeyi üstümüze çöken bu kara güne karşın size sunmaya beni zorunlu kılıyor. Ben burada kalıyorum ve ne yaptığımı da biliyorum. Sinyor Carranza hükümetinde yüksek düzeyde arkadaşlarım ve meslektaşlarım var. Tekrarlıyorum bize ihtiyaçları var. Başarırlarsa şimdi silahlarına olan ihtiyaçlarından fazla bize ihtiyaçları olacak. Olayları daha serinkanlılıkla görebilmenizi isterdim sevgili dostum."

"Hiç bir zaman! İmkansız! Ne yani, onlar için çalışmak mı? Hiç bir zaman!" diye fısıldadı Sinyor Rios.

"Özür dilerim ama gerçekten kaybedenlerin bizim eski bölümün başındakiler olduğunu, bunun da bize hiç düşlemediğimiz yeri sağlayacağını göremiyor musunuz? Size sunduğum fırsatın açıkça farkına vardığınız gün bize hazırladığı imkanlar için, şimdi benim yaptığım gibi ihtilali kutsayacaksınız."

"Lütfen Don Rodolfo! Kulaklarımla duymasam inanamazdım söylediklerini."

"Beni anlamaya çalışın Sinyor Rios. Ellerimizde en umulmadık, en inanılmaz bir zafer vardı. Bu beyefendilerin hazırladığı pasta, kaba benzetmelerimi bağışlayın, piştikten sonra her caudilla kendine düşen parçayı aldı.Bizim payımıza ise sıcak ve yapış yapış bir havada onların artıklarına konan sineklerin yapıştığı pis kağıtlar düştü. *Caudillo*' lar ne hissetti o zaman? Tam

gerektiği anda onlara verdiğimiz ayrıcalık, güven ve sevgiyle çok şereflenmiş hissettiler kendilerini ve onlar da bize karşılığını verdi. Bir zamanlar Huertista, ya da Felixista olarak adlandırılmanın yüz karasını taşımak zorunda kaldık. Ve bugün bizim sadık olmadığımızı söylüyorlar... Fakat parmaklığın bu yanındaki bizler öteki yanındakiler kadar bağlıyız. Ve böylece Sinyor Rios, büronun içinde ya da dışında durumumuzu buraya kadar sıkıca ve cesaretle korumayı başardıksa ve tam dünyaya taşıdığımız potansiyeli açıklamak üzereyken neden sınavın ortasında geri çekileceğiz?"

Sinyor Rios kinin yutmuş gibi yüzünü buruşturdu.

"Eskiden bizden aşağı kadrolarda çalışanların yükselme arzularının doruk noktasına ulaştığını düşünmek bile ne utanç verici bir duygu." diye devam etti Don Rodolfo.

"Benim tek arzum," diye cevap verdi Sinyor Rios, Don Rodolfo'ya karşı çıkarak, "Şu pislikle kendi arama bir deniz koymak."

"Ne durumda olursa olsun ve ne yapmaya karar verirseniz verin Sinyor Rios, bilmenizi isterim ki ben... şartsız olarak..."

"Carranzista'lar! Carranzisata'lar!"

Moralitos'un acı ve tiz çığlıklarıyla herkes dağıldı ve mazot varillerinin arkasına saklandılar. Garzal'i Neftali Sancho Peredo çılgın telaşı yüzünden, parçalanmış ayakkabısına takıldı ve yakışıklı yüzünün bir kopyasını çamura bıraktı. Sadece Don Rodolfo kıskanılır sakinliğini korudu ve olayı araştırmaya gitti.

Her yöne koşuyordu insanlar. Gürültü kızgın bir deniz gibi büyüdü. Kalabalığın gürültüsü içinden acı çığlıklar duyulabiliyordu. Silah sesleri bir orada, bir buradaydı.

"İsa aşkına beyefendiler," diye yalvardı Marolitos, "siz subaylar burada kalıp bizi tehlikeye atmamalısınız. Size yalvarıyorum. Guadalupe azizesi aşkına çabuk uzaklaşın buradan! O şeytanlar bizi burada yakalarsa sizinle birlikte bizi de öldürürler."

"Sakin ol arkadaşım," dedi Don Sinforoso cesaretle, "ben

subay değilim. Bakın cüzdanımda ihtilalden önce emniyet müdürü olduğumu gösteren evrak var. Hiç bir zaman bundan başka bir şey değildim. Sizler gibi bir sivil! Sizin kadar sivilim ben de!"

Zamora'lı terzi, mum gibi beyaz, arkadaşı notere döndü ve ondaki değişikliğe şaştı kaldı. Ne silahı vardı, ne de asker olduğunu gösteren bir işaret... Ağzı öylesine kurumuştu ki, kelimeler diline yapışıyordu

"Ben de asker değilim," diye bağırdı terzi, "Kesinlikle değilim! Kahretsin! Ben sadece Zamora'lı zavallı küçük talihsiz bir terziyim, hepsi bu."

Ve böyle diyerek şapkasındaki yıldızı öylesine şiddet ve hızla çekti ki yıldızla birlikte bir parça kumaşı da yırttı. Su kanalına attığı silah ses çıkararak battı.

Bu arada kalabalık yeniden sessizleşmişti. Patırtıyı, bir hırsızı kovalayan ve onu tren deposunun arkasında vuran Villa yandaşlarının başlattığı dedikodusu yayıldı.

Bir tren poflaya poflaya istasyona girdi.

"Gidiyorum." diye bağırdı Sinyor Rios birden canlanıp istasyona koşarken.

Moralitos kaderin amansız gücüne boyun eğerek Sinyor Rios'un arkasından gitti. Don Singoroso ve Sinyor Rubalcaba şaşkın şaşkın bakıştılar. Bu güvenilmez kişilerin kaybolduğu yolu gözleriyle taradılar. Sessizce sorguladılar birbirlerini. Tanrı'ya teslim olarak gözlerini, gökyüzüne kaldırdılar ve Moralitos'un arkasından koşabildiklerince hızlı gittiler.

"Sinyor Rios! Sinyor Rios! Eşyalarınızı unuttunuz Sinyor Rios!"

"Boş ver Neftali. Duyamaz seni. Unuttukları tek şey onlar değil. Moralitos büyükennesini unuttu."

Tren gittikten ve son vagon da gözden kaybolduktan bir kaç dakika sonra Don Rodolfo eğildi ve Sinyor Rios'un Rus malı deri çantasını ve İngiliz malı paltosonu aldı. Silahları, tozlukları ve öteki eşyaları toplamak için Neftali'yi çağırdı. Ağır yükü tramva-

ya taşımak için bir hamal tuttular.

"Maaşımıza biraz avans Neftali." dedi Don Rodolfo, Fransisken rahiplerine özgü bir yücelikle.

VİLLA PARASI

Raylar bir trenin gidişi ve bir sonrakinin gelişi arasında ancak bir kaç dakika boş kalıyodu. Ayrılan her tugayla aynı takırtı ve telaş yansıyordu. Ard arda kalkan trenlerde askerler bulabildikleri her yere kümeler halinde oturuyorlardı. Bazıları iyice tükenmişti; çöktükleri yerde uyuyakaldılar. Vagonların üstünde istiflenmiş silahların arasına gerilmiş çamaşır ipleriyle ve battaniyelerle küçük kamplar kuruldu.

Marta ve çocukları arkalarında Sinyor Quinones tramvaydan indiler. Marta birbirine ayaklarından bağlı yarım düzine tavuk taşıyordu. Tavukların kan çanağı başları yukarı kalkıyor, gagaları sarkıyordu. Küçük yuvarlak gözleri sarı porselen rengindeydi. Erzak torbaları Ruben'deydi, Matilde ve Quinones valizleri taşıyordu. General Malacara'yı arıyorlardı.

"Seninle kalmasının Ruben için iyi olacağı doğru değil mi Quinones?" diye sordu Marta, gözleri ağlamaktan şişmiş.

"Obregon'u oldukça iyi tanırım... aslında arkadaş sayılırız."

"Obregon'un yakın arkadaşı." dedi Marta Rosita'ya dönerek.

Ruben'in sıradan bir okul arkadaşı olan Quinones şimdi nitelik değiştirmiş, ailenin gözünde üstün bir güce erişmişti. Ruben onun sırtını okşuyor, Rosita çekiciliğini sergiliyor, Matilde ona sevecen bir kardeş gibi davranışordu. Marta artık "Quinones" demiyor, "Sinyor Quinones" diyordu.

İstasyon platformuna doğru yürüdüler. Marta, Matilde'ye işaret etti.

"Ruben kalırsa ben de kalırım."

"Ama anne, saçmalık bu! Bu durumda hepimizin kalması gerekir. Neden evden ayrıldık ki? Ciudad Juarez'e geçiş iznimiz, General Malacara'nın 5000 pezosu ve General Villa'nın 10,000 pezosu var."

"Ama ya Ruben'e bir şey olursa?"

"Aklını mı kaçırdın? Quinones'in Obregon için yakın arkadaşım" dediğini duymadın mı? Quinones yanımızda olduğu sürece istediğimiz her şeyi elde edeceğiz. Ruben burada kalıp bize iş bulacak.Leon, ya da Aguascalientes'e kadar gider, orada geçiş kağıtlarımızı satar ve paramızı değiştiririz. Villa'nın durumu değişirse Ruben'i orada bekleriz. Villa kaybetmeye devam ederse tehlike geçtikten sonra geri döneriz. İki hafta ya da daha az sürecek bir mesele."

"Sinyor Quinones," diye sordu Marta, paramızın bir bölümüyle gümüş alamaz mıyız?"

"Villa'ının parasıyla mı? Hah, hah, hah!"

"Anne, Tanrı aşkına aptal olma."

"Ama bütün bunları Villa parasıyla aldık."

"Belki alan çıkar." dedi Quinones, "Ben evimin duvarlarını bunlarla kaplamayı düşünüyorum. Duvar kağıdından daha ucuza çıkar."

"Susun Sinyor Quinones. Galiba biri bizi dinliyor."

General Villa'nın koruma subaylarından bir dorado'yu işaret etti Ruben.

Bağrışmalarla ve yeniden çıkan gürültüyle dikkatleri dağıldı. Başka bir tren hareket ediyordu; vagonların içi ve üstü insan doluydu. Makas krişlerine asılmış, branda yataklarda ağa takılmış balıklar gibi zıplayan şişman kadınlar... Çıplak çocuklar... Kırmızı gözlü, kirli askerler... Kapılara toplanmış solgun yüzler... Ağır ağır hareket ediyodu vagonlar. Yanlarından kır çiçekleri ve Meryem'in resmiyle süslenmiş bir küçük mihrap geçti. Pencerenin birinde içinde tarla kuşu olan bir kafes asılıydı.... Öteki vagonda kırık bir çanak çiçek saksısının yerine kullanılmıştı. Afallamış saçları dağınık kafalar yığını, kahverengi kepenekler, yağlı giysiler, parlayan uzun bıçaklar, parlatılmış bando aletleri... Şimdi daha hızlı geçiyorlardı; bir vagon dolusu at geçti; burun delikleri iri iri açılmıştı. Siyah gözleri parmaklıklar arasından aşağıda birbirine sokulmuş insan kalabalığını merakla izliyordu. Daha hızlı, daha hızlı geçti Bitmez tükenmez vagon dizileri ve sonunda hareket eden başlar, parlayan silahlar, rüzgarda şişen battaniyeler ve kepeneklerin izini bırakarak, onları izleyenlerin gözlerindeki ağtabakada kayboldular.

"*Kırlangıçlar tekrar dönecek.*" diye mırıldandı Quinones alayla. "Şu ayak takımına katılma düşüncesini kim verdi sana?" diye sordu Matilde'ye.

"İhtiyaç, Sinyor Quinones. Ya siz... onlar için çalışmıyor musunuz?"

"Onlar için çalışıyorum, fakat onların peşinden gitmiyorum, bu da farklı bir şeydir."

"Tanrı şahidimiz Sinyor Quinones, buraya istediğimiz için gelmedik." dedi Marta acıyla. "Carrantistalar bizi ölümle bile tehdit ettiler."

"Onların nasıl insanlar olduğunu biliyoruz." diye ekledi Matilde. "Dün bunlar giderken sizin de yüreğinizin parçalandığını biliyorum. Dükkanları yağmaladılar ve trenleri eşyalarla doldurdular. Halka sadece taşıyamadıklarını verdiler. Eşkiyalar!"

"Carrantistalar aslında öyle değiller, Matilde. Obregon'un adamlarının ne kadar iyi, kibar, nazik olduklarını göreceksin."

Quinones güzel konuşmakta pek başarılı değildi, ama birinci Şef'e öylesine duygulu bir övgü nutku hazırlamıştı ki, *dorado*'nun dosdoğru kendilerine doğru geldiğini gören Ruben korkuya kapıldı.

"Dikkat et Quinones. Dinliyor!"

"Aman artık şu köpeklerden korkacak bir şey kalmadı. General Obregon Celaya'da onların dişlerini söktü. Doradolarmış!. Eşkiya Arango'nun çakalları!"

Fakat dorado yanlarına gelip konuşmaya başlayınca son kelimeleri boğazında düğümlendi ve yüreği ağzına geldi Quinones'in.

"Demek sen evine duvar kağıtları kaplamak için Villa'nın paralarını alıyorsun ha? Hadi gel benimle de satayım sana!"

"Ben mi efendim?" diye bağırdı Ruben korkuyla. "Hayatımda böyle şey demedim ben."

Ruben'in karşı koyması boşunaydı ve dorado onu tuttuğunda iyice afalladı.

Marta bir çığlık attı ve tavuklarını yere düşürdü. Bayılırken Rosita tuttu onu.

"Kardeşimi bırak seni serseri!" diye bağırdı Matilde. "Bizim kim olduğumuzu biliyor musun? Bırak onu seni alçak! Culiacan'lı Reyes–Tellez'iz biz. Duyuyor musun beni, seni pislik! Bırak kardeşimi!"

Dorada Matilde'yi kabaca bir yana itti ve Ruben'i çekerek götürdü. Dişi bir aslana dönmüştü Matilde. Kendini doradonun üstüne attı, ceketine yapıştı, düğmelerini kopardı, kollarını yırttı, yüzünü tırmaladı, saçlarını çekti.

"Dur orospu!"

Rosita, annesi kollarında olduğundan Matilde'nin yardımına koşamıyordu . Gürültü büyüdü. Matilde feryat etti. Kalabalık toplandı. Subaylar göründü. Ruben iyice kendinden geçmişti.

Rosita sonunda annesini bir ağaca yaslamayı başardı ve kızgınlıkla, herşeyi karıştırarak, içini dışına çıkararak torbaları, çıkınları açmaya başladı. Yalvaran gözlerle etrafa bakıyordu.

Matilde ve Ruben kalabalıkta kaybolunca acısı arttı. Yanına bir subay yaklaştığında hâlâ Matilde'nin tiz sesiyle yağdırdığı lanetleri duyabiliyordu.

"Bayanın nesi var?"

"Kardeşim tutuklanınca bayıldı. Fakat yemin ederim o suçsuz efendim. Buraya bakım."

Eski bir ayakkabı içinde saç fırçaları ve kirli giysiler arasına saklanmış olduğu paraları çıkardı Rosita.

"Ah efendim bir iyilik yapsanız!... Onu serbest bıraktırsanız."

Subay bir asker çağırdı ve onu Marta'yla valize göz kulak olması için görevlendirdi. Kolunu Rosita'ya uzattı, ama Rosita dar eteğini dizlerinin üstüne çekerek Matilde ve Ruben'e koştu.

"Sinyor Dorado, bir yanlışlık yaptınız. Biz Villa'nın tarafındanız. Bakın buraya. General Villa'nın verdiği geçiş izni bu. Bırakın kardeşimi Sinyor Dorado. Yemin ederim o bir şey demedi."

Ruben'in Carranzista olmadığına doradoyu inandırmak için gereken sabrı buldu Rosita.

"Aslında" diye ekledi subay, "bu genç bayanlar devlet memuru, bu genç adam da öyle."

"Evet ama buradaki herif General Villa'nın paralarını evini duvar kağıdıyla kaplamak için alacağını söyledi ve ben de ona, onu doğuran anayı bile kaplamaya yetecek kadarını vereceğim."

"Hayır efendim, sadece birazını satmaya çalışıyorduk, çünkü biliyorsunuz ilerdeki istasyonlarda gümüşten başka bir şey geçmiyor."

"Peki öyleyse öteki herif nerede?"

"İşte gidiyor!" diye bağırdı Ruben, biraz toparlanmıştı. "Bakın! İşte gidiyor, köprüde koşuyor."

Büyük bir mutlulukla tramvay köprüsünde sanki peşinde şeytan varmış gibi koşan Quinones'i gösterdi.

"Anasını...! Hayatımın son işi bile olsa onu yakalayacağım. Buraya bak arkadaş, seni bırakacağım, ama bana herifin kim olduğunu söyleyeceksin. İsmini ve adresini ver onun, yakalaya-

cağım onu. Nerede saklanırsa saklansın!"

Ruben bütün bildiklerrini sayıp dökecekti ama Matilde onu durdurdu.

"*Kapa çeneni*... Efendim bakın şöyle oldu. Tramvaydaydık ve paralarımızı gümüş ile değiştirmek isteyen olup olmadığını sorduk ve şu kaçan bey büyük bir değişim farkı verirsek değiştirebileceğini söyledi. Oysa söylediklerinin tek kelimesi bile gerçek değildi. Bütün istediği bir randevu koparmaktı."

"Bir an önce bu lanetli şehirden gidelim." oldu Marta'nın ilk sözü.

Ruben'i sordu. Onu tepeden tırnağa süzdü ve duygularının onu yanıltmadığına emin olana kadar ona dokundu, öpücüklere boğdu.

Rosita ve Matilda oldukça hafifleşmiş olan valizleri aldılar.

"Matilde, subaya tam tavukları sormak üzereyken Marta şiddetle karşı çıktı. Tek düşüncesi buradan gidecek ilk trene binmekti. Böylece onlara valinin vagonunda yolculuk yapma sözü veren General Malacara'yı aramaya koyuldular.

BİR ANNENİN YİĞİTLİĞİ

Kimse General Malacara'nın treniyle ilgili bir şey bilmiyordu. İstasyon şefi bir masada oturmuş çeşitli renklerde bir yığın kağıdı karıştırıyordu; beyaz, mavi, sarı... Marta ve yavrularını yarım saat beklettikten sonra onlara acıdı. Sadece hareket memurunun onlara bilgi verebileceğini söyledi. Yirmi pezo karşılığında haşarı bir çocuk onları hareket memurunun vagonuna götürdü. Yüzü karnaval maskesini andıran bhareket memuru beyaz şekillerle bezenmiş mavi bir kapıda ciddi ve bomboş gözlerle bakıyordu. Yirmi dakikanın sonunda konuşmak zahmetinde bulundu.

"Ne diyordunuz..."

Yeniden sustu. Mavi kağıdı dikkatle incelemesi on dakika daha aldı.

"A evet... General Malacara... hımm... Genç bayanlar, General Malacara'nın treni buradan bu sabah sekizde ayrıldı."

"Özür dilerim efendim ama bu doğru olamaz. Saat onda bu-

raya geldiğinde yanındaydık."

Hareket memuru yine kağıtlarına dalmıştı. İçinde kabaran adamın bıyıklarını çekmenin dayanılmaz arzusunu frenlemeye uğraşıyordu Matilde.

"Öğrenmek istediğiniz..." diye söze başladı tam Reyes–Tellez ailesi kapıdan çıkarken.

"General Malacara'yı... Lütfen efendim;"

"A evet. General Malacara. General Malacara... Üzgünüm genç arkadaşlarım ama Kuzey Tümen'de bu isimde bir general yok."

"Fakat," diye açıklamaya başladı Ruben sabırla, "size bu sabah buraya onunla geldiğimizi söyledik."

Hareket memuru haritasını incelemeye ara vermelisiniz.

"Şey, genç arkadaşlarım, biri sizleri aldatmış olmalı."

Reyez-Tellez'ler tren tam yanlarından geçerken kızgınlıkla dışarı fırladılar. Hastahane vagonunu gördüler. Doktor ve binbaşı vagonun kapısında bacaklarını dışarı sarkıtmış oturuyorlardı.

Marta ve çocukları sevinçle bağırarak vagona koştular. Tren rastlantı sonucu durmuştu, aceleyle tırmandılar vagona.

"Doktor! Doktor!"

"Sevgili doktorumuz!"

"Ne şans!" diye haykırdı Marta yüzü sevinçten parlayarak.

"Ne iyi değil mi!" diye bağırdı Rosita doktora, teşşekkür dolu yumuşak bakışlarla.

Doktorun yüzünde kuru bir gülümseme dolaştı.

"Ah doktor sizi arayacağımızı biliyordunuz, değil mi? İnsan ya dosttur, ya değildir. Bizi ne sandınız. Biz dost olunca ömür boyu dost kalırız."

"Evet öyle. Biz Reyes–Tellez'ler böyleyizdir. Ölene dek dost."

Koşuşturmaktan hala soluk soluğaydılar.

"Ötekiler bu sabah onlarla gitmemiz için dayattılar fakat biz, hiç bir zaman! Ne diyorsunuz? Sevgili dostumuz doktorun arka-

daşlığını terketmek mi?... Onunla başladık ve onun yanında olacağız" dedik.

"Ancak doktor Ruben'i bırakmamız gerekti. Midesi rahatsız ve rapuato'da kalsa daha iyi olur."

Marta kulaklarına inanamıyordu. Ruben'in yüzü kavun gibi uzadı ve sarardı. Fakat Matilde öyle hızlı konuşuyor, onlara karşı çıkacak o kadar az zaman bırakıyor ve bu arada öyle tehdit dolu bakıyordu ki Marta bile sözünü kesmeye cesaret edemedi.

"Ruben tehlikede olmayacak doktor. Bir arkadaşımızın evinde son derece güvencede olacak... Ah doktor sizin vagonu bulmak için neler çektiğimizi bilemezsiniz."

"Ha, aklıma gelmişken doktor," diye söze başladı Rosita baygın sesle, "General Malacara hangi vagonda?"

"General Malacara bize iyi oyun oynadı." diye cevap verdi doktor sırıtarak.

"Başka bir trenle mi gitti?"

"İki saat önce gitti, valinini treninde, yanında çok güzel bazı arkadaşlarıyla."

Matilde mosmor oldu. Rosita soluğunu tuttu. Doktor soğukça yanlarından ayrıldı ve kapıda oturan binbaşının yanına gitti.

Lokomotif düdük çaldı ve hareket etdi. Marta ve ailesi artık boş olan vagonun karanlığına yerleştiler. Matilde Ruben'i kapıya götürmek istedi. Karşı koydu Ruben, fakat Matilde kolunu yakaladı ve kuvvetlice itti.

"İnecek ve karanlık olana kadar evlerin arasında saklanacaksın. Sonra Quinones'i bulacaksın. Karanlıkta seni kimse tanımaz, dorado bile."

"Matilde, Tanrı aşkına!" diye yalvardı Marta.

Matilde dimdik durdu ve kollarını kavuşturdu.

"Durun bakalım. Bugün öğleden sonra soyulduktan sonra elimizdekileri de mi kaybetmemizi istiyorsunuz? Ne olursa olsun, Ruben'in gerçekten bizimle gelmesini istiyor musunuz? Pekala gelsin öyleyse!"

Böyle dedikten sonra bluzunu açtı Matilde, içinde paralar ve

Ciudad Juarez'e geçiş kağıtları olan kalın desteyi çıkardı ve kapıdan dışarı atıyormış gibi yaptı.

Marta'nın bir kartal pençesi gibi zayıf ve kupkuru elleri onu durdurdu.

"Hayır Matilde!"

"Peki, öyleyse...

Marta başını eğdi ve gözlerini kapadı.

"Güle güle oğlum. Tanrı, Oğul ve Kutsal Ruh seninle olsun."

"Amin." diye cevap verdi Ruben saygıyla; bir dizinin üstüne çöktü, annesinin elini öptü ve başını eğdi.

Tren makasta yavaşladı. Matilde kardeşini yavaşça itti, ve Ruben doktorun yanından kayarak yere düştü. Tren pufladı ve çok geçmeden son hızla gitmeye başladı.

PERDE

İstasyon yavaş yavaş trenlerden, askerlerden ve sivillerden boşalıyordu. Hava kararıyordu. İleri geri gezinen doradolardan başka kimse kalmamıştı platformda. Giderek azalan insan grupları boşaltılmanın sonunu izliyordu.

General Villa'nın parlatılmış lokomotifi yan hatta soluklanıyordu. Kazanın üstüne, tam çanın önüne büyük bronz bir kartal oturtulmuştu. Üç ulusal renge boyanmış kartal ön fenerin ışığında parlıyordu. Lokomotif sadece yeni boyanmış bir sarı vagon ile bir yataklı vagonu çekiyordu.

Yataklı vagonun arka kapısı açıldı. Kalın yapılı, gömlekli, dik geniş omuzlu, kırmızı yüzlü, kalın kaşlar altında kömür gibi parlak gözlü bir adam sahanlığa çıktı. Dikkatli bakışları hiç bir şeyi kaçırmıyordu. Kıvırcık saçlı büyük aslan başı umursamazcasına dimdikti. Hareketleri yavaş ve bir panter gibi uyumluydu.

Çevrede kesin sessizlik hüküm sürüyordu. Artık çılgınca alkışlar ve coşkun gösteriler yoktu.

Lokomotif düdük çaldı. Doradolar hızla vagonlara koştular. Dik omuzlu ve hain bakışlı adam başını çevirmeden geriledi. Bakışları uzakta, süvarilerin çekildiğini gösteren beyaz toz bulutunda kaybolmuştu. Bulut, ölen güneşin, sonsuza dek ölen güneşin koyu sarı fırça darbelerinden oluşmuş altın sırmalarla dolmuştu.

Gecenin ılık soluğunda uzaktan alçak, gizemli bir mırıltı, denizin sesi kadar yüce bir mırıltı duyuldu: "Meksika kurtarıldı!"

Ve ufkun doğusunda beyaz yüzlü, şaşı gözlü ay gülüyor, gülüyordu.....



Roman-Anlatı: 3

Meksika İhtilalinin sapla samanı
birbirine karıştırdığı ortamda,
kendi çıkarlarına uygun düşen
her tür kokuya konmaya hazır
elitlerin, bürokratların, aydınların ve
meslekten subayların gülünç
ama gerçek romanı...

SİNEKLER
2 109687 380165

sarmal YAYINEVİ

KABALCI 250000